

ส่วนที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

แผนพัฒนาด้านปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 พ.ศ. 2569 - 2573 จัดทำขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานราชการของสำนักงานปศุสัตว์เขต 2 ภายใต้สังกัดกรมปศุสัตว์มีการทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบ มีแบบแผนและกรอบในการดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมขององค์กรในการมุ่งสู่ความเป็นสากล โดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เน้น “คนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนาตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain)” เสริมสร้างศักยภาพของการแข่งขันในเวทีการค้าโลก ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การจัดทำแผนพัฒนาด้านปศุสัตว์ฉบับนี้ จึงอาศัยแนวนโยบายแห่งรัฐบาลไทย ยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์ของโลก สถานการณ์ของประเทศไทย การเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economics Community : AEC) และยุทธศาสตร์รายชนิดสัตว์ของกรมปศุสัตว์ ผสมผสานกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ด้วยการทบทวนปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานปศุสัตว์เขต 2
2. การวิเคราะห์ SWOT ของพื้นที่สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 เพื่อประเมินหาจุดแข็ง/จุดอ่อน/โอกาส/อุปสรรค
3. การกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์รายชนิดสัตว์สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 พ.ศ. 2569 - 2573 ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์ SWOT พร้อมทั้งกิจกรรมและแผนงานรองรับยุทธศาสตร์
4. ยกร่างแผนพัฒนาด้านปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 พ.ศ. 2569 - 2573
5. การขอความเห็นชอบร่างแผนพัฒนาด้านปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 พ.ศ. 2569 - 2573 จากคณะทำงาน และคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์รายชนิดสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2
6. การกำหนดแผนงาน/โครงการที่ต้องดำเนินการ ตามลำดับความเร่งด่วนของการบริหารแผนงานโดยยึดความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่เป็นหลักสำคัญ
7. การบริหารจัดการและการติดตามประเมินผลการพัฒนาแผนพัฒนาด้านปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 พ.ศ. 2569 - 2573

ลักษณะสำคัญ

1. มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ภายใต้การดำเนินงานตามนโยบายของกรมปศุสัตว์ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถบุคลากรของสำนักงานปศุสัตว์เขต 2 และเกษตรกรรายย่อย

2. มุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร ด้วยศักยภาพการผลิตขั้นต้นของสำนักงานปศุสัตว์เขต 2 ตลอดจนมุ่งเชื่อมโยงการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ตลอดทั้งคลัสเตอร์ (Cluster) การปศุสัตว์ไทย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ข้าราชการ บนฐานประเด็นการพัฒนาองค์การอย่างยั่งยืน

3. เป็นแผนพัฒนาแบบองค์รวม เน้นการพัฒนาบนฐานการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา อุปสรรค โอกาส ศักยภาพและความพร้อมของสำนักงานปศุสัตว์เขต 2 โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strength)

1. สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 มีความพร้อมต่อการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่เขต 2
2. พื้นที่ภาคตะวันออกเป็นพื้นที่สำคัญทางการตลาดด้านปศุสัตว์ ประชากรมีกำลังในการซื้อเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยว และโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ความต้องการบริโภคสินค้าปศุสัตว์สูง
3. มีชุดเฉพาะกิจอยู่ใกล้พร้อมเรียกใช้ด้านกฎหมาย
4. บุคลากรมีความรู้เฉพาะทางสูง พร้อมให้คำแนะนำช่วยเหลือเกษตรกร
5. การตรวจวินิจฉัยโรคทำได้รวดเร็ว
6. การรวมกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง สามารถพัฒนาด้านปศุสัตว์ได้อย่างรวดเร็ว
7. ผู้ประกอบการ และเกษตรกรรายใหญ่ มีการปรับระบบการเลี้ยงเข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์ม
8. มีการควบคุม ฝ้าระวังโรคระบาดสัตว์อย่างเข้มงวด

จุดอ่อน (Weak)

1. ทรัพยากรในการสนับสนุนการดำเนินงานมีจำกัด เช่น บุคคล เวชภัณฑ์ ยานพาหนะ
2. ขาดโรงพยาบาลสัตว์ที่รักษาสัตว์ใหญ่
3. เกษตรกรรายย่อยยังขาดความเข้มแข็ง
4. เกษตรกรยังขาดแคลนเสบียงอาหารสัตว์

โอกาส (Opportunity)

1. สินค้าปศุสัตว์มีความต้องการในระดับโลก
2. ตลาดสินค้าปศุสัตว์ทั่วประเทศ
3. รัฐบาลมีนโยบายสร้างและพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรให้เข้มแข็ง
4. เทคโนโลยีทางการตลาดที่ก้าวหน้า
5. ผู้บริโภคมีความต้องการอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย

อุปสรรค (Threat)

1. การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล
2. ผู้บริหารในระดับจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาสินค้าด้านปศุสัตว์ เน้นให้ความสำคัญกับเกษตรด้านผลไม้
3. ภาวะทางเศรษฐกิจโลกที่ซบเซา เนื่องจากสถานการณ์ COVID - 19
4. การจัดทำเขตการค้าเสรี (FTA) ทำให้เกษตรกรรายย่อยต้องเผชิญกับปัญหาการนำเข้าจากต่างประเทศที่ไหลเข้ามาพร้อมกับเงื่อนไขการลดภาษี และทำให้เกษตรกรรายย่อยต้องเผชิญกับปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ

วิสัยทัศน์

“เป็นแหล่งการผลิตสินค้าปศุสัตว์ที่มีคุณภาพปลอดภัย เพียงพอต่อการบริโภคและแข่งขันได้”

พันธกิจ

1. วิจัยและพัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม
2. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เพียงพอและมีคุณภาพได้มาตรฐาน
3. ยกระดับพื้นที่เป็นเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย เพื่อการส่งออก และป้องกันกำจัดโรคระบาดอื่น
4. กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามกฎหมายโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

เป้าหมายหลัก

1. ยกระดับความเข้มแข็งในการผลิตและการส่งออกสินค้าปศุสัตว์
2. ส่งเสริมการผลิตสินค้าปศุสัตว์ให้ได้มาตรฐานเพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคง
3. พัฒนาสมรรถนะบุคลากรให้เป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลง

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการการผลิตปศุสัตว์ให้ได้มาตรฐาน (ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการขนส่ง) และเชื่อมโยงกับการตลาดที่เหมาะสม (ตลาดคู่ค้า ตลาดออฟไลน์และออนไลน์)
2. การส่งเสริมสุขภาพสัตว์และการควบคุมป้องกันโรค
3. การสื่อสารการตลาดของผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ สร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์ สร้างสรรค์มูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์สัตว์
4. ส่งเสริมความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของเกษตรกรรายย่อย กลุ่มเกษตรกร สถาบันเกษตรกร และเครือข่ายเกษตรกร
5. การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกร
6. การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรให้เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนภาคเกษตรกรรม

ค่านิยมองค์กร

“สามัคคี มีจิตบริการ ทำงานเป็นทีม”

ข้อมูลพื้นฐาน

1. ลักษณะภูมิประเทศ

สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 ตั้งอยู่เลขที่ 59 ถนนสุขเกษม ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรับผิดชอบหน่วยงานต่างๆ ของกรมปศุสัตว์ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ 9 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี จันทบุรี ระยอง ตราด นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว และสมุทรปราการ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับสระบุรี นครราชสีมา บุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร ปทุมธานี

ภาพที่ 1 แสดงจังหวัดในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานปศุสัตว์เขต 2

2. ประชากร

ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2568 จังหวัดในพื้นที่สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,382,613 คน

ที่	จังหวัด	จำนวนคน	จำนวนบ้าน	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
รวม		6,382,613	3,318,241	40,506.590	
1	ฉะเชิงเทรา	715,009	297,362	5,351.000	133.622
2	ชลบุรี	1,535,445	1,016,806	4,363.000	351.924
3	จันทบุรี	536,496	235,252	6,338.000	84.648
4	ระยอง	723,316	473,597	3,552.000	203.636
5	ตราด	229,914	105,231	2,819.000	81.559
6	นครนายก	260,093	97,550	2,122.000	122.570
7	ปราจีนบุรี	491,640	208,248	7,762.360	63.336

8	สระแก้ว	564,092	208,813	7,195.140	78.399
9	สมุทรปราการ	1,326,608	675,382	1,004.090	1,321.204

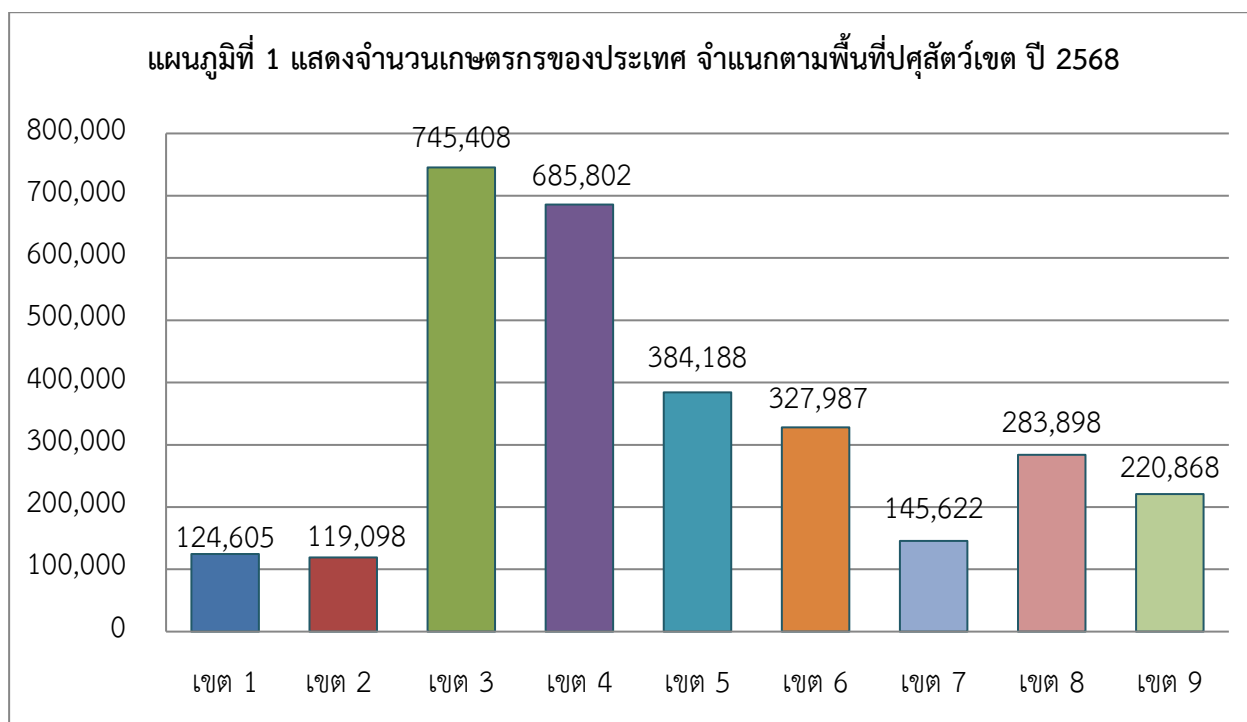
ที่มา : กรมการปกครอง, 2568

3. ข้อมูลจำนวนปศุสัตว์และจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์และปศุสัตว์ของประเทศ แยกเป็นรายเขต ปี 2568

เขต ปศุสัตว์	เกษตรกร (ราย)	จำนวนปศุสัตว์ (ตัว)							
		โคเนื้อ	โคนม	กระบือ	สุกร	ไก่	เป็ด	แพะ	แกะ
ยอดรวม	3,037,476	5,871,807	666,311	1,226,785	11,289,185	455,637,640	31,086,208	832,533	70,089
เขต 1	124,605	153,562	190,725	29,381	923,678	99,866,876	6,192,789	104,069	6,510
เขต 2	119,098	130,707	38,394	44,541	1,609,076	85,225,194	3,869,030	18,855	3,303
เขต 3	745,408	1,670,035	146,086	501,123	1,154,814	74,484,375	3,802,851	70,050	2,676
เขต 4	685,802	1,219,468	56,167	380,258	1,063,823	27,429,700	3,062,517	26,439	1,134
เขต 5	384,188	513,175	83,192	143,237	1,195,617	24,568,986	381,730	10,109	1,228
เขต 6	327,987	478,309	6,694	87,862	960,047	35,960,572	3,350,245	65,193	7,554
เขต 7	145,622	796,424	140,512	12,387	3,109,626	71,847,559	6,850,148	160,844	21,719
เขต 8	283,898	532,176	4,421	16,055	1,090,963	27,108,741	1,816,976	126,016	1,609
เขต 9	220,868	377,951	120	11,941	181,541	9,145,637	1,759,922	250,958	24,356

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์

ในปี 2568 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ทั่วประเทศ จำนวน 3,037,476 ราย ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เขต 3 จำนวน 745,408 ราย (ร้อยละ 24.54) รองลงมาคือเขต 4 จำนวน 685,802 ราย (ร้อยละ 22.58) และเขต 5 จำนวน 384,188 ราย (ร้อยละ 12.65) ตามลำดับ รายละเอียดตามตารางที่ 1 และแผนภูมิที่ 1

ตารางที่ 2 ตารางแสดงจำนวนปศุสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 และปศุสัตว์ของประเทศ ปี 2568

ชนิดสัตว์	ปศุสัตว์เขต 2				ประเทศ	
	จำนวนเกษตรกร (ราย)	ร้อยละ	จำนวนสัตว์ (ตัว)	ร้อยละ	จำนวนเกษตรกร (ราย)	จำนวนสัตว์ (ตัว)
โคเนื้อ	12,576	1.44	130,707	2.23	871,508	5,871,807
โคนม	897	4.76	38,394	5.76	18,850	666,311
กระบือ	3,626	1.66	44,541	3.63	218,257	1,226,785
สุกร	2,816	1.50	1,609,076	14.25	187,272	11,289,185
ไก่	108,655	4.06	85,225,194	18.70	2,677,202	455,637,640
เป็ด	11,979	2.70	3,869,030	12.45	444,232	31,086,208
แพะ	680	1.03	18,855	2.26	65,850	832,533
แกะ	140	2.11	3,303	4.71	6,632	70,089

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์

ในปี 25688 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบในระดับประเทศในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 สัตส่วนของเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ พบว่า มีสัดส่วนของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 4.76 รองลงมาคือเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ คิดเป็นร้อยละ 4.06 และเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดคิดเป็นร้อยละ 2.70 โดยในสัดส่วนของจำนวนสัตว์ มีจำนวนไก่อมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 18.70 รองลงมาคือสุกรคิดเป็นร้อยละ 14.25 และเป็ดคิดเป็นร้อยละ 12.45 รายละเอียดตามตารางที่ 2

ส่วนที่ 2

ยุทธศาสตร์รายชนิดสัตว์ พ.ศ. 2569 - 2573

ยุทธศาสตร์โคเนื้อ พ.ศ. 2569 - 2573

หลักการและเหตุผล

ในระยะที่ผ่านมาเกิดปัญหาที่เป็นผลกระทบต่องานเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในหลายด้าน เช่น ขาดแคลนแม่พันธุ์โคเนื้อ ขาดแคลนพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ความผันผวนของราคาซื้อขายโคเนื้อ และขาดแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งมีการนำเข้าเนื้อโคที่เพิ่มขึ้น เกษตรกรหลายรายตัดสินใจเลิกเลี้ยงโคเนื้อ และเกษตรกรรายใหม่ก็ไม่กล้าที่จะเริ่มต้นการเลี้ยงโคเนื้อ ส่งผลให้จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ และปริมาณโคเนื้อลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีปัญหาการลักลอบใช้สารเร่งเนื้อแดงผสมในอาหารสัตว์ ซึ่งทำลายสุขภาพผู้บริโภค และทำลายความเชื่อมั่นตลาดส่งออก จึงจำเป็นต้องเร่งแก้ปัญหา และยกระดับเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อให้มีรายได้ที่มั่นคง และสร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืนในสาขาปศุสัตว์ ด้วยความภาคภูมิใจในอาชีพ

พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 13,184 ราย มีโคเนื้อจำนวน 140,986 ตัว ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีรูปแบบการเลี้ยงแบบฟาร์มขนาดเล็ก มีการเลี้ยงเฉลี่ยรายละ 11 ตัว นิยมเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน และลูกผสมชาร์โรเลส์ จังหวัดที่เลี้ยงโคเนื้อมากที่สุด คือ จังหวัดสระแก้ว จำนวน 63,623 ตัว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 18,170 ตัว จังหวัดระยอง จำนวน 16,761 ตัว และจังหวัดชลบุรี จำนวน 16,565 ตัว ตามลำดับ (ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์ ณ วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2568) โดยเลี้ยงโคเนื้อเพื่อผลิตลูกจำหน่ายให้กับผู้เลี้ยงโคขุน และจำหน่ายให้โรงฆ่าสัตว์ ทั้งนี้ เพราะความต้องการบริโภคเนื้อสัตว์เพิ่มขึ้น ทั้งจากความต้องการของประชากรในประเทศเอง และนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ตลอดจนความต้องการของตลาดต่างประเทศ รูปแบบการเลี้ยงจะพัฒนาเป็นแบบฟาร์มขนาดใหญ่มากขึ้น ประกอบกับรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ โดยหวังว่าจะให้การเลี้ยงโคเนื้อเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ

จากข้อมูลข้างต้น สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่ โดยเน้นไปที่จังหวัดระยอง จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยพิจารณาจากสภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสม เป็นพื้นที่ดอน ไม่มีน้ำท่วมขัง สามารถจัดหาหญ้าหรืออาหารหยาบอื่นๆ ให้กินได้อย่างเพียงพอตลอดทั้งปี และมีตลาดรองรับที่ชัดเจน

ข้อมูลพื้นฐาน

1. ข้อมูลจำนวนโคเนื้อและเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ

ตารางที่ 3 ตารางแสดงจำนวนเกษตรกรและโคเนื้อรายจังหวัดในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 ปี 2568

จังหวัด	โคพื้นเมือง					โคพันธุ์และโคลูกผสม					โคขุน		รวม	
	ผู้ (ตัว)	เมีย (ตัว)		จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)	ผู้ (ตัว)	เมีย (ตัว)		จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)	จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)	จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)
		แรกเกิดถึงโคสาว	ตั้งท้องแรกขึ้นไป				แรกเกิดถึงโคสาว	ตั้งท้องแรกขึ้นไป						
รวมเขต 2	22,102	28,856	17,068	6,737	6,737	14,721	25,103	17,807	57,631	6,515	5,050	283	130,707	12,576
สมุทรปราการ	27	45	27	11	11	45	61	17	123	13	-	-	222	24
ชลบุรี	1,356	1,691	1,702	351	351	1,730	2,774	4,420	8,924	681	1,635	38	15,308	1,030
ระยอง	2,235	931	1,196	634	634	3,330	3,261	2,141	8,732	822	2,759	195	15,853	1,508
จันทบุรี	178	288	216	122	122	205	314	296	815	135	26	3	1,523	247
ตราด	61	110	149	38	38	314	267	516	1,097	152	196	6	1,613	187
ฉะเชิงเทรา	1,736	2,099	1,601	579	579	3,920	4,872	4,050	12,842	1,514	122	12	18,400	2,055
ปราจีนบุรี	3,554	4,392	1,585	934	934	746	1,027	891	2,664	256	176	5	12,371	1,161
นครนายก	1,323	2,031	1,463	451	451	1,392	1,711	1,711	4,844	470	77	6	9,738	915
สระแก้ว	11,632	17,269	9,129	3,617	3,617	3,039	3,765	3,765	17,590	2,472	59	18	55,679	5,449

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์

จากตารางที่ 3 พบว่ามีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่เขต 2 มีจำนวน 12,576 ราย โคเนื้อ 130,707 ตัว เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2567 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ 11,501 ราย โคเนื้อ 134,382 ตัว มีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.35 แต่จำนวนโคเนื้อลดลงร้อยละ 2.73 แยกออกเป็นโคพื้นเมือง 68,026 ตัว (52.04%) โคพันธุ์และโคลูกผสม 57,631 ตัว (44.09%) โคขุน 5,050 ตัว (3.86%) โดยมีเพศเมีย 88,834 ตัว (67.96%) เป็นแม่โคท้องแรกขึ้นไป จำนวน 34,876 ตัว (26.68%) คาดว่าผลิตลูกโคได้ประมาณ 48,858 ตัว (55%) และจังหวัดที่มีการเลี้ยงโคเนื้อมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดสระแก้ว ฉะเชิงเทรา ระยอง ชลบุรี ตามลำดับ

2. พื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ จากสถิติกรมปศุสัตว์ เขต 2 มีพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ จำนวน 2,598 ไร่ และพื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะ จำนวน 7,714 ไร่ รวม 10,312 ไร่

3. ระบบการเลี้ยงโคเนื้อ แบ่งเป็น 2 ระบบ ดังนี้

3.1 ระบบการเลี้ยงโคขุน เป็นการเลี้ยงโคเนื้อตามหลักวิชาการ มีการลงทุนสูง จำเป็นต้องวางแผนการผลิตอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงคุ้มค่ากับการลงทุน ตั้งแต่การสร้างโรงเรือน คอกคัด แปลงหญ้า โรงผสมอาหารสัตว์ รวมทั้งมีการจัดการด้านอาหารและสุขภาพ จากสถิติกรมปศุสัตว์ปี 2568 มีเกษตรกรเลี้ยงโคขุนจำนวน 283 ราย จำนวนโค 5,050 ตัว เฉลี่ยเลี้ยงโคขุนรายละ 18 ตัว

3.2 ระบบการเลี้ยงโคเนื้อเพื่อผลิตลูก ระบบการเลี้ยงโคเนื้อแบบปลูกหญ้าเลี้ยงโคและเลี้ยงปล่อยตามทุ่งหญ้าธรรมชาติเป็นระบบการเลี้ยงโคเนื้อแบบพื้นบ้านที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากพื้นที่ที่เป็นทุ่งหญ้าในความครอบครองของเกษตรกรมีน้อย ดังนั้นเกษตรกรมักจะต้อนโคออกไปหาหญ้าที่มีพืชเป็นอาหารโคทั่วไป เช่น ตามริมถนน พื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะ ป่าสาธารณะทั่วไปรอบๆ หมู่บ้าน ตลอดจนพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรที่เก็บเกี่ยวพืชผลแล้ว เช่น ในทุ่งนา เป็นต้น ระบบการเลี้ยงโคเนื้อแบบปล่อยตามทุ่งหญ้าธรรมชาติเป็นระบบการเลี้ยงส่วนใหญ่ของประเทศ ประเทศไทยมีเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อเพื่อผลิตลูก จำนวน 935,977 ราย จำนวนโค 5,707,043 ตัว และในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีเกษตรกรเลี้ยงโคเนื้อเพื่อผลิตลูกจำนวน 21,236 ราย จำนวนโคเนื้อ 125,657 ตัว คิดเป็นร้อยละ 2.27 และ 2.2 ของการเลี้ยงโคเนื้อทั้งประเทศ ตามลำดับ

4. การแปรรูป พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีโรงฆ่าที่มีใบอนุญาต จำนวน 42 แห่ง แบ่งออกเป็น โรงฆ่าโค จำนวน 29 แห่ง โรงฆ่าโค-กระบือ จำนวน 12 แห่ง และโรงฆ่าโค-กระบือ แพะ-แกะ จำนวน 1 แห่ง

5. ตลาดโคเนื้อ ตลาดโคเนื้อภายในประเทศ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

5.1 ตลาดโคมีชีวิต การซื้อขายโคเนื้อในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 จะมีลักษณะพ่อค้ารับซื้อโคเนื้อถึงฟาร์มเกษตรกร และมีสถานที่จำหน่ายที่เป็นตลาดนัดโค-กระบือในพื้นที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดฉะเชิงเทราราคาซื้อขายแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของผู้ซื้อ คือ

5.1.1 ซื้อเพื่อนำไปใช้เป็นพ่อ-แม่พันธุ์ จะพิจารณาดังนี้

1) ลักษณะตรงตามสายพันธุ์ โคที่มีลักษณะตรงตามแนวสายพันธุ์ จะมีราคาสูงกว่าโคที่มีลักษณะไม่ตรงตามสายพันธุ์ เช่น โคพันธุ์บราห์มันพันธุ์แท้ จะต้องมียุทธลักษณะลำตัวสีขาว สีเทา หรือสีแดง และมีหนัง งาม ขนดก และหนัง ต้องเป็นสีดำ เป็นต้น

2) อายุของโค โคที่มีอายุน้อยจะมีราคาเมื่อเปรียบเทียบกับน้ำหนักต่อกิโลกรัมจะสูงกว่าโคที่มีอายุมาก

3) พันธุ์ประวัติ (Pedigree) โคที่มีพันธุ์ประวัติจะมีราคาสูงกว่าโคที่ไม่มีพันธุ์ประวัติ

5.1.2 ซื้อเพื่อชำแหละ

- 1) ปริมาณโคที่ส่งเข้าจำหน่ายในท้องตลาด ถ้ามีโคส่งสู่ตลาดมาก ราคาจะถูก
- 2) ขนาดของโค โคที่มีขนาดใหญ่จะมีราคาเมื่อเปรียบเทียบกับน้ำหนักต่อกิโลกรัมจะสูงกว่าโคที่มีขนาดเล็ก
- 3) ความสมบูรณ์ของโค โคที่มีความสมบูรณ์จะราคาสูงกว่าโคผอม เนื่องจากมีปริมาณเนื้อมากกว่าโคผอม

5.2 ตลาดเนื้อโค สามารถแบ่งตามความต้องการของผู้บริโภคเนื้อโคออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

5.2.1 ตลาดผู้บริโภคระดับล่าง คือ ผู้ที่ซื้อเนื้อจากเชิงเนื้อในตลาดสดทั่วไปและโรงงานทำลูกชิ้น

5.2.2 ตลาดผู้บริโภคระดับกลาง คือ ผู้ที่ซื้อเนื้อจากตลาดสดขนาดใหญ่ เช่น ห้างสรรพสินค้า (Super Market หรือ Modern Trade)

5.2.3 ตลาดผู้บริโภคระดับสูง คือ ผู้ที่ซื้อเนื้อซึ่งเน้นความนุ่มของเนื้อเป็นสำคัญ เพื่อนำไปทำอาหารประเภทสเต็ก ผู้บริโภคมีตั้งแต่คนไทยที่รู้จักวิธีประกอบอาหารจากเนื้อแบบตะวันตก คนต่างชาติที่อยู่ในประเทศ โรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้าชั้นนำ (Super Market หรือ Modern Trade)

6. ปริมาณการบริโภคเนื้อโค ปริมาณการบริโภคเนื้อโคของประเทศ จะหาได้จากข้อมูลจำนวนโคที่เข้าโรงฆ่า น้ำหนักซากโค ซึ่งมีประมาณ 50-58% ของน้ำหนักโคมีชีวิต ปริมาณเนื้อแดง (เนื้อเชา) ที่ได้จากชำแหละ ตัดแต่งจะเท่ากับ 80-85% ของน้ำหนักซาก (40-46% ของน้ำหนักโคมีชีวิต) ทั้งนี้ เปอร์เซ็นต์ซาก และเปอร์เซ็นต์เนื้อแดงที่ได้จากการตัดแต่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประเภทของโคที่ฆ่า ดังนั้น เมื่อทราบปริมาณเนื้อแดงที่ผลิตได้ทั้งปี ก็ย่อมคำนวณหาปริมาณการบริโภคเนื้อโคได้ สำหรับราคาเนื้อโค ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับคุณภาพของเนื้อโค กล่าวคือ เนื้อโคที่มีคุณภาพสูงจะมีราคาสูงกว่าเนื้อโคคุณภาพทั่วไป เนื้อโคคุณภาพสูงหมายถึง เนื้อโคที่เน้นความนุ่ม ความชุ่มฉ่ำ และมีไขมันแทรกในกล้ามเนื้อเป็นสำคัญ โดยราคาชิ้นส่วนของเนื้อโคแต่ละชิ้นจะมีความนุ่ม ความเหนียวแตกต่างกัน ชิ้นส่วนของเนื้อโคที่มีความนุ่มมาก ได้แก่ เนื้อสันใน (Filet หรือ Tenderloin) เนื้อสันนอก (Loin) เนื้อ T-bone ชิ้นส่วนของเนื้อโคที่มีความนุ่มปานกลาง ได้แก่ เนื้อสะโพก (Round) เนื้อสันไหล่ (Chuck) ชิ้นส่วนของเนื้อโคที่มีความนุ่มน้อย ได้แก่ เนื้อน่อง (Shank) เนื้อพันท้อง (Flank) เนื้อเสีร้อ้งไห้ (Brisket) เป็นต้น

7. ตลาดผลิตภัณฑ์จากโคเนื้อ

7.1 ผลิตภัณฑ์จากเนื้อโค เนื้อโคใช้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ ได้แก่ ลูกชิ้น ส่วนผลิตภัณฑ์แปรรูปชนิดอื่นๆ เช่น ไส้กรอกชนิดต่างๆ เนื้อกระป๋อง (Can beef) ยังมีน้อยมาก

7.2 หนังโค การผลิตหนังโคภายในประเทศผลิตได้ 30% ของปริมาณความต้องการใช้หนังของประเทศ เพื่อนำมาใช้ในอุตสาหกรรมโรงฟอกหนังและอุตสาหกรรมเครื่องหนัง จึงได้มีการขออนุญาตนำเข้าหนังโค-กระป๋องจากต่างประเทศ

7.3 กระดูกและเขา กระดูกเป็นผลพลอยได้จากการฆ่าโค จากรายงานกลุ่มวิจัยระบบฟาร์มปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ พบว่ากระดูกมีน้ำหนักเฉลี่ยประมาณร้อยละ 9.5 ของน้ำหนักโคมีชีวิตที่ส่งเข้าโรงฆ่า กระดูกจะใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระดูกบดแตก(ossein) เจลลาติน (gelatin) อาหารสัตว์ ปุ๋ย

ผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากเขากะปิ กระดุก จะนำมาผลิตเป็นสินค้าหัตถกรรมจากเขาสัตว์ในกลุ่มงานฝีมือ (Art & Crafts) ตกแต่งบ้าน หวี กระดุม Tee Golf จากกระดุกสัตว์

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strength)

1. พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 เป็นพื้นที่ประกาศเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย
2. ปลอดจากโรควัวบ้า (BSE)
3. มีหน่วยงานที่มีศักยภาพในการทำการศึกษาด้านการผลิตสัตว์ อาหารสัตว์ การป้องกันและกำจัดโรคระบาดสัตว์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์กระจายอยู่ทั่วประเทศ รวมถึงมีสถาบันการศึกษาที่สนับสนุนทางวิชาการอย่างรอบด้าน
4. ความต้องการบริโภคเนื้อโคในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
5. เป็นแหล่งบริโภคเนื้อโค เนื่องจากภาคตะวันออกเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย มีนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมาก

จุดอ่อน (Weak)

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีอายุมาก ประสิทธิภาพการผลิตจึงยังไม่เต็มความสามารถ ทำให้ปริมาณการผลิตค่อนข้างต่ำ และการควบคุมคุณภาพยังไม่ดีเท่าที่ควร
2. ขาดการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างการผลิตและการตลาด
3. ระเบียบ ข้อบังคับ ว่าด้วยการเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์ไม่เอื้ออำนวยต่อระบบการตลาด
4. การพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย ส่วนใหญ่ทำลูกชิ้น หรือนิยมบริโภคในรูปเนื้อสด
5. ขาดการประชาสัมพันธ์การสร้างค่านิยมในการบริโภคเนื้อโคที่ผลิตในประเทศ
6. เทคโนโลยีสารสนเทศไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงข้อมูลพื้นฐานโค เช่น ข้อมูลด้านการตลาด ด้านราคา ข้อมูลเรื่องโรค ข้อมูลด้านโรงฆ่า รวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่สมบูรณ์ชัดเจน จึงไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โอกาส (Opportunity)

1. ตลาดฮาลาลขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยจึงมีโอกาสด้านการส่งออกเนื้อโคไปยังประเทศในกลุ่มมุสลิมค่อนข้างสูง
2. โอกาสในการพัฒนาโรงฆ่า เพื่อรองรับโคเนื้อเข้าเชือด ทำให้มีโอกาสด้านการส่งออกเนื้อโคไปยังต่างประเทศได้
3. ชื่อเสียงด้านอาหารไทยที่รู้จักไปทั่วโลก ทำให้มีโอกาสด้านเนื้อโคเพื่อการส่งออกสินค้าพร้อมบริโภค (Ready to eat)

อุปสรรค (Threats)

1. ปัญหาโรคระบาดในสัตว์ ทำให้ผลผลิตไม่ได้คุณภาพ และเป็นเรื่องกีดกันทางการค้า
2. คนไทยมีโอกาสด้านการเลือกบริโภคเนื้อประเภทอื่นซึ่งมีราคาถูกกว่า เช่น เนื้อไก่ เนื้อสุกร รวมทั้งอาหารตามธรรมชาติ เช่น กุ้ง ปลา หอย เป็นต้น

3. การเปิดการค้าเสรี (FTA และ NAFTA) ทำให้ประเทศไม่สามารถกำหนดภาษีศุลกากรเพื่อป้องกันการนำเข้าเนื้อโคจากต่างประเทศ โดยเฉพาะออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่า รวมถึงมาตรการกีดกันทางการค้า กระบวนการนำเข้าที่มีต้นทุนสูง ระเบียบปฏิบัติของประเทศคู่ค้า คู่แข่ง (จีน พม่า เช่น buffer zone ของจีนในการควบคุมโรคโคเนื้อ)

4. ปัญหาภัยแล้ง ทำให้ขาดแคลนพืชอาหารสัตว์สำหรับโคเนื้อ

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นแหล่งการผลิตโคเนื้อปลอดภัยเพื่อการบริโภคและส่งออก”

พันธกิจ (Mission)

1. วิจัยและพัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม
2. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เพียงพอและมีคุณภาพได้มาตรฐาน
3. ยกระดับพื้นที่เป็นเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย เพื่อการส่งออก และป้องกันกำจัดโรคระบาดอื่น
4. กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามกฎหมายโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรักษาเสถียรภาพตลาดการเลี้ยงโคเนื้อและการผลิตเนื้อคุณภาพให้เพียงพอต่อการบริโภค
2. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่
3. เพื่อพัฒนาระบบการผลิตพันธุ์โคต้นน้ำ ด้านพันธุกรรม ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และสมรรถนะการผลิต ให้มีศักยภาพสามารถผลิตโคเนื้ออุตสาหกรรมในทุกกระดับ
4. ลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อให้สามารถแข่งขันได้

ตัวชี้วัด

1. ผลิตโคเนื้อเพื่อการบริโภค 120,000 ตัวต่อปี คนไทยบริโภคเนื้อโคไม่น้อยกว่า 2.8 กิโลกรัมต่อคนต่อปี
2. สามารถลดต้นทุนการผลิตโคเนื้อได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10
3. เพิ่มผลผลิตโคเนื้อได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อปี

เป้าหมายระยะ 5 ปีแรก (ปี 2569 – 2573)

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อปีละ 660 ราย (ร้อยละ 5 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ)
2. สนับสนุนให้เกษตรกรเก็บรักษาแม่โคเนื้อพันธุ์ดีไว้ขยายพันธุ์ เพื่อผลิตโคเนื้อคุณภาพปีละ 14,000 ตัว (ร้อยละ 10 ของจำนวนโคเนื้อ)
3. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อและเนื้อโคคุณภาพ (Premium grade) เพิ่มขึ้น

ประเด็นยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การรักษาตลาด การบริโภคเนื้อโคไทย

- 1) โครงการจัดงานมหกรรม ชม ชิม เนื้อโคขุนเกรดคุณภาพ
- 2) โครงการเนื้อสัตว์ปลอดภัย ใส่ใจผู้บริโภค (ปศุสัตว์ OK)
- 3) โครงการพัฒนาตลาดนัดโค – กระบือ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานปลอดภัย

- 1) โครงการพัฒนาฟาร์มโคเนื้อให้มี GFM (Good Farming Management) หรือ GAP
- 2) โครงการส่งเสริมโรงฆ่าโค – กระบือ มาตรฐาน GMP
- 3) โครงการพัฒนามาตรฐานการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกษตรกร
- 4) โครงการลดปัญหาโรคระบาดและพัฒนาสุขภาพโคเนื้อ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การกระตุ้นการเพิ่มประชากรโคเนื้อ

- 1) โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปื่องด้านโคเนื้อ (Smart Farmer)
- 2) โครงการกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรสนับสนุนการเลี้ยงโคเนื้อ
- 3) โครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำในระยะปานกลางและระยะยาวให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ
- 4) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อแบบแปลงใหญ่
- 5) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อด้วยเทคโนโลยีชีวภาพ
- 6) โครงการอบรมพนักงานผสมเทียมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- 7) โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การตลาดยุค 4.0 สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรไทย (โคเนื้อ)
- 8) โครงการขยายผลโคบาลบูรพา
- 9) โครงการเพิ่มผลผลิตโคเนื้อ ภายใต้โครงการธนาкарโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการพืชอาหารสัตว์และอาหารสัตว์สำหรับโคเนื้อ

- 1) โครงการพัฒนาอาชีพการผลิตแปลงใหญ่พืชอาหารสัตว์และอาหารสัตว์สำหรับโคเนื้อ
- 2) โครงการคลังเสบียงสัตว์ประจำตำบล
- 3) โครงการสร้างนวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการด้านอาหารโคเนื้อจากผลิตผลและผล

พลอยได้จากการเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต

- 4) โครงการฟาร์มต้นแบบการจัดการให้อาหารโคเนื้อ
- 5) โครงการโรงงานอาหารสัตว์ชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร สถาบันเกษตรกร ผู้เลี้ยงโคเนื้อ

- 1) โครงการจัดตั้งชมรมผู้เลี้ยงโคเนื้อระดับจังหวัด
- 2) โครงการขับเคลื่อนเครือข่ายผู้เลี้ยงโคเนื้อภาคตะวันออก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ด้านเศรษฐกิจ รวม 6,437.605 ล้านบาท

1) มูลค่าเนื้อโคชำแหละเพื่อการบริโภค จากโคเนื้อ 120,000 ตัว คิดเป็นเนื้อทั้งหมดประมาณ 19,000 ตัน (ตลาดระดับบน 3% ตลาดระดับกลาง 44% ตลาดส่วนใหญ่หรือตลาดทั่วไป 53%) มูลค่ารวมประมาณ 5,800 ล้านบาท

2) มูลค่าการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อ หนึ่ง เขา กระดุก ปีละประมาณ 500 ล้านบาท (ผลิตภัณฑ์เนื้อ เขา กระดุก ประมาณ 50 ล้านบาท ผลิตภัณฑ์หนังประมาณ 450 ล้านบาท)

3) มูลค่าปุ๋ยคอกจากมูลโค คิดเป็นน้ำหนักแห้ง เฉลี่ย 949 กิโลกรัมต่อตัวต่อปี (เฉลี่ยน้ำหนักโคเนื้อทุกขนาด 200 กิโลกรัมต่อตัว ถ่ายมูลวันละ 5% ของน้ำหนักตัว มูลโคมีน้ำหนักแห้ง 26%) จำนวนโคเนื้อรวม 145,000 ตัว คิดเป็นปริมาณปุ๋ยคอก ประมาณ 137,605,000 กิโลกรัม ราคาเฉลี่ย 1 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นมูลค่าประมาณ 137.605 ล้านบาท

2. ด้านสังคม และการพัฒนาอาชีพ

1) มีกรอบยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมและพัฒนาโคเนื้อที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงโคเนื้อ สนับสนุนให้เกษตรกรเลี้ยงโคเนื้อเป็นอาชีพที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้

2) สนับสนุนให้เกิดการรวมตัวของเกษตรกร องค์กรเกษตรกรเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน และร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านการผลิต การตลาด และการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคเนื้อ

3) ลดปัญหาด้านสังคม จากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง

3. ด้านสิ่งแวดล้อม

1) จำนวนโคเนื้อรวม 145,000 ตัว คิดเป็นปริมาณปุ๋ยคอกที่ผลิตได้ ประมาณ 137,605,000 กิโลกรัมต่อปี หรือ ประมาณ 137,605 ตันต่อปี สามารถนำไปปรับปรุงคุณภาพของดินให้ดีขึ้นประมาณปีละไม่ต่ำกว่า 137,605 ไร่

2) นำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรและจากโรงงานอุตสาหกรรมมาใช้ในการเลี้ยงโคเนื้อ ฟางข้าว เปลือกและต้นสับปะรด เปลือกและซังข้าวโพด กากน้ำตาล เปลือก และแป้งมันสำปะหลัง ฯลฯ มาใช้เป็นอาหารโคเนื้อ ช่วยลดต้นทุนการผลิต ลดปัญหาการเผาฟางข้าว ช่วยลดปัญหาด้านมลพิษและรักษาสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่ง

ยุทธศาสตร์โคนม พ.ศ. 2568 – 2573

หลักการและเหตุผล

การพัฒนาโคนมตลอดห่วงโซ่อุปทานของประเทศไทย ยังประสบปัญหาตั้งแต่ต้นน้ำไปถึงปลายน้ำ เริ่มต้นจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมยังคงพบกับปัญหาต้นทุนการผลิตโดยเฉพาะค่าอาหารสัตว์ที่สูงขึ้น ขาดแคลนแรงงาน ผลผลิตและคุณภาพน้ำนมต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด โรคเต้านมอักเสบและโรคปากและเท้าเปื่อยยัง เกิดปัญหาเป็นระยะ ส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังศูนย์รวบรวมน้ำนมโคและสหกรณ์ ที่ต้องรับภาระในการบริหาร จัดการ ธุรกิจน้ำนมโคของสมาชิก เพื่อจัดการน้ำนมให้ได้คุณภาพดีตามเกณฑ์กำหนดของผู้ประกอบการแปรรูปน้ำนม รวมทั้งการแข่งขันในการเลือกบริโภคสินค้าและผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคและการนำเข้านมผงขาดมันเนย และผลิตภัณฑ์นมที่ปลอดภาษีตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นมา ในระยะที่ผ่านมาเกิดปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมหลายด้าน เช่น ขาดแคลนพ่อ - แม่พันธุ์โคนม ขาดการบริหารจัดการฟาร์มที่ดีทำให้เกิดโรค คุณภาพน้ำนมดิบลดลง และขาดแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพ จึงจำเป็นต้องเร่งแก้ปัญหา และยกระดับเกษตรกรที่เลี้ยงโคนมให้มีรายได้ที่มั่นคง และสร้างความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนในสาขาสัตว์ ด้วยความภาคภูมิใจในอาชีพ

ในปี 2568 พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จำนวน 897 ราย มีโคนมจำนวน 38,394 ตัว ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีรูปแบบการเลี้ยงแบบฟาร์มขนาดเล็ก มีการเลี้ยงเฉลี่ยรายละ 43 ตัว นิยมเลี้ยงโคนมสายพันธุ์ทรอปิคอลโฮลส์ไตน์ฟรีเซียน เพราะสามารถทนต่อสภาพอากาศร้อนได้ดี จังหวัดที่เลี้ยงโคนมมากที่สุดคือ จังหวัดสระแก้ว จำนวน 33,415 ตัว จังหวัดจันทบุรี จำนวน 2,889 ตัว จังหวัดชลบุรี จำนวน 1,706 ตัว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 195 ตัว จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 113 ตัว และจังหวัดนครนายก จำนวน 76 ตัว ตามลำดับ (ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์)

จากข้อมูลข้างต้น สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเลี้ยงโคนมในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว จันทบุรี ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี และนครนายก โดยพิจารณาจากความนิยมในการเลี้ยง พื้นที่ที่มีความเหมาะสม และมีตลาดรับซื้อน้ำนมดิบที่แน่นอน

ข้อมูลพื้นฐาน

1. ข้อมูลจำนวนโคนมและเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

ตารางที่ 4 ตารางแสดงจำนวนเกษตรกรและโคนมรายจังหวัดในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 ปี 2568

จังหวัด	ผู้ (ตัว)	เมีย (ตัว)				ปริมาณ น้ำนม (ตัน)	รวม	
		แรกเกิดถึง 1 ปี	1 ปีถึงตั้ง ท้องแรก	โคกำลังรีด นม	โคแท้งนม		จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)
รวมเขต 2	764	6,918	8,735	18,122	3,855	18,395	38,394	897
สมุทรปราการ	-	-	-	-	-	-	-	-
ชลบุรี	101	171	449	622	363	631	1,706	27
ระยอง	-	-	-	-	-	-	-	-
จันทบุรี	16	334	991	1,272	276	1,291	2,889	68
ตราด	-	-	-	-	-	-	-	-
ฉะเชิงเทรา	2	8	15	152	18	154	195	4
ปราจีนบุรี	44	5	48	13	3	13	113	7
นครนายก	1	13	2	60	-	61	76	4
สระแก้ว	600	6,387	7,230	16,003	3,195	16,244	33,415	787

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และกลุ่มวิจัยเศรษฐกิจการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์

จากตารางที่ 4 พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในพื้นที่เขต 2 จำนวน 896 ราย โคนม 38,394 ตัว เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2567 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จำนวน 867 ราย โคนม 34,517 เกษตรกรเลี้ยงโคนมเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.34 และจำนวนโคนมเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.23 โดยมีเพศเมีย 37,630 ตัว (98.01%) เป็นแม่โคกำลังรีดนม 18,122 ตัว (47.2%) สามารถผลิตน้ำนมได้ 18,395 ตัน แม่โค 1 ปีถึงตั้งท้องแรก 8,735 ตัว (22.75%) ลูกโคเพศเมียแรกเกิดถึง 1 ปี 6,918 ตัว (18.02%) แม่โคแท้งนม 3,855 ตัว (10.04%) และจังหวัดที่มีการเลี้ยงโคนมมากที่สุดได้แก่ จังหวัดสระแก้ว จันทบุรี ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี และนครนายก ตามลำดับ

2. พื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ จากสถิติกรมปศุสัตว์ เขต 2 มีพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ จำนวน 2,598 ไร่ และพื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะ จำนวน 7,714 ไร่ รวม 10,312 ไร่

3. มาตรฐานฟาร์มโคนม และการผลิตน้ำนมดิบ

ใช้ตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง มาตรฐานฟาร์มโคนมและการผลิตน้ำนมดิบของประเทศไทย พ.ศ.2542 ประกาศ ณ วันที่ 3 พฤศจิกายน 2542 ในปี 2568 มีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม 896 ราย

ได้รับมาตรฐานฟาร์มโคนม จำนวน 230 ราย มีศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบใน จังหวัดสระแก้ว จังหวัดชลบุรี จังหวัด จันทบุรี รวมจำนวน 10 แห่ง ผลิตน้ำนมดิบได้เฉลี่ยวันละ 150-160 ตัน (ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์เขต 2)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strength)

1. เป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้และมีเสถียรภาพด้านราคาโดยมีผลตอบแทนสูงเมื่อเทียบกับอาชีพทางการเกษตรอื่นๆ
2. เกษตรกรมีพันธุ์โคนม และองค์ความรู้การเลี้ยงโคนมในเขตร้อนขึ้น
3. มีระบบการผลิตในอุตสาหกรรมที่มีความเจริญทัดเทียมต่างประเทศ
4. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม รวมตัวเป็นองค์กรเกษตรกร
5. แนวโน้มการบริโภคนม มีอัตราที่เพิ่มขึ้น
6. พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 เป็นพื้นที่ประกาศเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย

จุดอ่อน (Weak)

1. เกษตรกรรายย่อยมีพื้นที่แปลงหญ้าไม่เพียงพอ
2. อาหารหยาบคุณภาพดีมีไม่เพียงพอต่อเนื่องตลอดทั้งปี
3. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่เป็นฟาร์มรายย่อย มีต้นทุนการผลิตสูง
4. ขาดแคลนแรงงานและผู้สืบทอดกิจการฟาร์ม
5. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนมากเป็นเกษตรกรรายย่อย มีอายุมาก ขาดผู้สืบทอดอาชีพ
6. ระบบฐานข้อมูลโคนม ไม่เป็นระบบฐานเดียว มีหลากหลายหน่วยงานที่จัดทำ และขาดการ เชื่อมโยงข้อมูล

โอกาส (Opportunity)

1. การเปิดการค้าเสรีอาเซียนทำให้ความต้องการผลิตภัณฑ์นมและพันธุ์โคนมของประเทศในกลุ่มอาเซียนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และมีโอกาสเพิ่มมูลค่าการส่งออกได้ดีในอนาคต
2. นโยบายของรัฐให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมนมทั้งระบบ
3. ภาครัฐให้การสนับสนุนในเรื่องการส่งเสริมด้านการตลาด เช่น โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน และโครงการรณรงค์การบริโภคนม
4. นมเป็นอาหารเพื่อสุขภาพและผู้บริโภคให้ความสำคัญในเรื่องสุขภาพมากขึ้น

อุปสรรค (Threats)

1. ประเทศไทยต้องเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศที่มีศักยภาพการเลี้ยงโคนมทำให้เกิดการนำเข้านม และผลิตภัณฑ์นมจากต่างประเทศเข้ามาแข่งขัน ในปี 2568
2. ผู้บริโภคมีทางเลือกผลิตภัณฑ์นมหลากหลาย เช่น นมแพะ นมถั่วเหลือง นมอัลมอนต์ นมพิทาชิโอ นมข้าวโพด
3. การสวมสิทธิ์จากประเทศนอก AEC

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นแหล่งการผลิตน้ำนมและผลิตภัณฑ์นมที่มีคุณภาพปลอดภัยเพียงพอต่อการบริโภคและแข่งขันได้”

พันธกิจ (Mission)

1. วิจัยและพัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม
2. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เพียงพอและมีคุณภาพได้มาตรฐาน
3. ยกระดับพื้นที่เป็นเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย เพื่อการส่งออก และป้องกันกำจัดโรคระบาดอื่น
4. กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามกฎหมายโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความเข้มแข็งในองค์กรโคนมและบูรณาการการบริหารจัดการ อุตสาหกรรมโคนมในพื้นที่
2. เพื่อพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรในการผลิตน้ำนมโค
3. เพื่อพัฒนาระบบอุตสาหกรรมนมของประเทศให้ยั่งยืน เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมนมของประเทศ มีมาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภค และสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้

ตัวชี้วัด

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ต่อปี
2. ค่าเฉลี่ยผลผลิตน้ำนมโคต่อตัวต่อวัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 4 ต่อปี
3. ฟาร์มโคนมได้รับมาตรฐาน GAP ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90

เป้าหมายระยะ 5 ปีแรก (ปี 2569 – 2573)

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมปีละ 45 ราย (ร้อยละ 5 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม)
2. เกษตรกรสามารถผลิตน้ำนมโคเพิ่มขึ้นจาก 11 กิโลกรัม/ตัว/วัน เป็น 15 กิโลกรัม/ตัว/วัน
3. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตนมโคคุณภาพ (Premium grade) เพิ่มขึ้น

ประเด็นยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและองค์กรโคนม

- 1) โครงการพัฒนาเกษตรกรปราชญ์ด้านโคนม (Smart Farmer)
- 2) โครงการเนื้อสัตว์ปลอดภัย ใส่ใจผู้บริโภค (ปศุสัตว์ OK)
- 3) โครงการส่งเสริมเกษตรกรโคนมรุ่นใหม่สืบทอดอาชีพการเลี้ยงโคนมอย่างยั่งยืน (Young Dairy Farmer)
- 4) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคนมแบบแปลงใหญ่
- 5) โครงการ Zoning โคนม
- 6) โครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำในระยะปานกลางและระยะยาวให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการผลิตนํ้านมโคและอุตสาหกรรมโคนมให้ได้มาตรฐานสากล

- 1) โครงการพัฒนาฟาร์มโคนมให้มี GFM (Good Farming Management) หรือ GAP
- 2) โครงการพัฒนามาตรฐานการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์โคนม
- 3) โครงการลดปัญหาโรคระบาดและพัฒนาสุขภาพโคนม
- 4) โครงการส่งเสริมการจัดการอาหารโคนม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ
- 5) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการปรับปรุงพันธุ์โคนมโดยวิธีผสมเทียม
- 6) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคสาวทดแทน
- 7) โครงการส่งเสริมระบบรวบรวม และขนส่งนํ้านมดิบ ทั้งระบบ (Cooling tank)
- 8) โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมแปรรูปนํ้านมเพื่อการส่งออก
- 9) โครงการตรวจสอบรับรองคุณภาพสินค้าปศุสัตว์ (นํ้านมดิบและผลิตภัณฑ์)
- 10) โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การส่งเสริมการบริโภคนมและพัฒนาผลิตภัณฑ์นมเพื่อการแข่งขันระดับ ประเทศ

- 1) โครงการร่วมงานมหกรรมโคนมและผลิตภัณฑ์ ชม ชิม ช้อป ประกวดโคนม
- 2) โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การตลาดยุค 4.0 สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรไทย (โคนม)
- 3) โครงการจัดงานมหกรรมวันโคนมโลกระดับเขต
- 4) โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์นมเพื่อการแข่งขัน ส่งเสริมการแปรรูปนํ้านมดิบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรมีอาชีพที่มั่นคงและเข้มแข็งจากการเลี้ยงโคนมและผลิตภัณฑ์
2. นํ้านมโคที่เกษตรกรผลิตได้มีเสถียรภาพราคาและตลาดรองรับได้ตลอดทั้งปี
3. ผลิตภัณฑ์โคนมได้รับการพัฒนาด้านการผลิต มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและปลอดภัย
4. มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และแสดงภูมิปัญญาจากการเลี้ยงโคนม
5. เพิ่มมูลค่าด้านการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์กระบือ พ.ศ. 2568 – 2573

หลักการและเหตุผล

กระบือ นับเป็นสัตว์เลี้ยงที่เกษตรกรมีความผูกพันและมีประสบการณ์ในการเลี้ยงมายาวนาน รวมทั้งยังมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการผลิตทางการเกษตรมาแต่ในอดีต กระบือเลี้ยงง่ายใช้แรงงานในครอบครัว และเลี้ยงได้ทั้งในที่ลุ่มและที่ดอน กระบือสามารถใช้ประโยชน์จากหญ้าและพืชอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติได้ดีทำให้มีต้นทุนการเลี้ยงต่ำ ปัจจุบันตลาดมีความต้องการเนื้อกระบือสูงมาก เนื่องจากกระบือที่เลี้ยงในประเทศมีปริมาณลดน้อยลงเรื่อยๆ แต่ระบบการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรยังเป็นแบบพื้นบ้านไม่มีระบบการผลิตในเชิงธุรกิจ ยังขาดการใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาขั้นตอนการเลี้ยง การผลิต การปรับปรุงพันธุ์ การลดต้นทุนการผลิต และการสร้างมูลค่าเพิ่ม ทั้งนี้ กระบือยังมีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง จากสถิติ กระบือมีจำนวนการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย สาเหตุส่วนใหญ่เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่มีการมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากระบบการเกษตรเป็นระบบอุตสาหกรรม และเปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิมที่พอเพียงเป็นการเกษตรแผนใหม่ เป็นผลให้ทำเลเลี้ยงสัตว์ถูกเบียดด้วยโรงงานอุตสาหกรรมและการเกษตรแผนใหม่ที่ระดมปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ฯลฯ เพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรม แรงงานหนุ่มสาวจากชนบททิ้งภาคการเกษตรเข้าสู่ย่านอุตสาหกรรมในตัวเมือง เกษตรกรรายย่อยเลิกเลี้ยงกระบือจากที่เคยใช้เป็นแหล่งแรงงานหันมาใช้รถไถนาขนาดเล็กแทน กระบือถูกนำไปฆ่าเพื่อการบริโภคมากกว่าการผลิต มีการนำกระบือเพศเมียและกระบือท้องส่งโรงฆ่าชำแหละซาก เกษตรกรส่วนใหญ่ที่เลี้ยงกระบือไม่ได้เลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพจึงไม่ได้สนใจในด้านการจัดการการเลี้ยงดู การปรับปรุงพันธุ์ การป้องกันกำจัดโรค ดังนั้น กระบือจึงควรได้รับการส่งเสริมและอนุรักษ์ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และยกระดับเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือให้มีรายได้ที่มั่นคง และสร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืนในสาขาศุสุสัตว์ ด้วยความภาคภูมิใจในอาชีพ

ในปี 2568 พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ จำนวน 3,626 ราย มีกระบือจำนวน 44,541 ตัว ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีรูปแบบการเลี้ยงแบบฟาร์มขนาดเล็ก มีการเลี้ยงเฉลี่ยรายละ 12 ตัว จังหวัดที่เลี้ยงกระบือมากที่สุด คือ จังหวัดนครนายก จำนวน 13,505 ตัว จังหวัดสระแก้ว จำนวน 12,865 ตัว จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 8,314 ตัว จังหวัดชลบุรี จำนวน 5,241 ตัว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 2,553 ตัว จังหวัดระยอง จำนวน 733 ตัว จังหวัดตราด จำนวน 695 ตัว จังหวัดจันทบุรี จำนวน 593 ตัว และจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 42 ตัว ตามลำดับ (ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์) โดยเลี้ยงกระบือเพื่อการอนุรักษ์และบริโภค รูปแบบการเลี้ยงจะพัฒนาเป็นแบบฟาร์มขนาดใหญ่มากขึ้น โดยหวังว่าจะให้การเลี้ยงกระบือเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ

จากข้อมูลข้างต้น สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเลี้ยงกระบือในทุกจังหวัดในพื้นที่ โดยพิจารณาจากความนิยมในการเลี้ยง การบริหารจัดการฟาร์มสามารถทำได้ง่าย มีตลาดรองรับ และกระบือเมื่อเทียบราคาต่อตัวแล้วยังมีมูลค่าสูงกว่าโคเนื้ออีกด้วย

ข้อมูลพื้นฐาน

1. ข้อมูลจำนวนกระบือและเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ

ตารางที่ 5 ตารางแสดงจำนวนเกษตรกรและกระบือรายจังหวัดในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 ปี 2568

จังหวัด	ผู้ (ตัว)	เมีย (ตัว)		รวม	
		แรกเกิดถึงกระบือสาว	ตั้งท้องแรกขึ้นไป	จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)
รวมเขต 2	13,946	18,531	12,064	44,541	3,626
สมุทรปราการ	16	16	10	42	7
ชลบุรี	1,698	1,826	1,717	5,241	592
ระยอง	296	308	129	733	59
จันทบุรี	110	247	236	593	17
ตราด	217	232	246	695	84
ฉะเชิงเทรา	670	1,165	718	2,553	184
ปราจีนบุรี	2,974	3,563	1,777	8,314	629
นครนายก	3,599	5,977	3,929	13,505	1,016
สระแก้ว	4,366	5,197	3,302	12,865	1,038

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์

จากตารางที่ 5 พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่เขต 2 มีจำนวน 3,626 ราย กระบือ 44,541 ตัว เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2567 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ จำนวน 3,592 ราย กระบือ 43,035 ตัว เกษตรกรเลี้ยงกระบือเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.94 จำนวนกระบือเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.5 โดยมีกระบือเพศเมีย 30,595 ตัว (68.69%) เป็นแม่กระบือท้องแรกขึ้นไป จำนวน 12,064 ตัว (27.09%) คาดว่าผลิตลูกกระบือได้ประมาณ 16,827 ตัว (55%) และจังหวัดที่มีการเลี้ยงกระบือมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดนครนายก จังหวัดสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดสมุทรปราการ ตามลำดับ

2. พื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ จากสถิติกรมปศุสัตว์ เขต 2 มีพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ จำนวน 2,598 ไร่ และพื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะ จำนวน 7,714 ไร่ รวม 10,312 ไร่

3. พันธุ์กระบือ

เกษตรกรนิยมเลี้ยงกระบือพื้นเมืองหรือกระบือปลัก (Swamp Buffalo) มีรูปร่างลำสัน ผิวหนังมีสีเทาเข้มเกือบดำ อาจมีสีขาวเผือก มีขนเล็กน้อย ลำตัวหนาหนัก ท้องใหญ่ แคบยาว มีลักษณะเขาโค้งไปข้างหลัง ตาขนเด่นชัด คอยาว และบริเวณใต้คอจะมีขนขาวเป็นรูปตัววี ขอบนอนแช่ปลัก

4. การจัดการเลี้ยงดู

เนื่องจากกระปือเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่ายไม่ยุ่งยาก ดังนั้น หลักการในการจัดการ โดยทั่วไป คือ ต้องให้กระปือกินอาหารที่มีคุณภาพและมีจำนวนเพียงพอ รวมทั้งจัดสิ่งแวดล้อมให้กระปืออยู่อย่างสบายและปลอดภัย การให้อาหารกระปือจะใช้การปล่อยเลี้ยงในแปลงพืชอาหารสัตว์ตามธรรมชาติ หรือใช้วัสดุที่เป็นผลพลอยได้จากการปลูกพืชมาเป็นอาหารกระปือ เสริมแร่ธาตุและเกลือให้กินได้ตลอดเวลา เพื่อให้กระปือแข็งแรง และมีความต้านทานโรค ต้องทำวัคซีนป้องกันโรคระบาด เช่น โรคคอบวม โรคปากและเท้าเปื่อย เป็นประจำทุกปีตามโปรแกรมที่กำหนด การผสมพันธุ์แม่กระปือทำได้หลายวิธี เช่นการผสมเทียม ซึ่งผู้เลี้ยงจะต้องคอยสังเกตการเป็นสัดของแม่กระปือ หรือการใช้พ่อพันธุ์เข้าผสมหรือคุมฝูง โดยทั่วไปพ่อพันธุ์ 1 ตัว สามารถปล่อยคุมฝูงแม่กระปือได้ประมาณ 30 - 40 ตัว ช่วงอายุที่ต้องการดูแลเป็นพิเศษ ได้แก่ ระยะแม่กระปือใกล้คลอด และลูกกระปือแรกเกิด แม่กระปือตัวหนึ่งจะให้ลูกได้ 1 ตัวในระยะเวลา 1.5 - 2 ปี ในการเลี้ยงกระปือที่ใช้พ่อพันธุ์คุมฝูงจำเป็นต้องเปลี่ยนพ่อพันธุ์ใหม่ทุก 3 - 4 ปี เพื่อป้องกันการผสมเลือดชิด

5. ต้นทุนและผลตอบแทน

5.1 ต้นทุน ส่วนใหญ่จะเป็นค่าพันธุ์กระปือ ค่าอาหารเสริมและแร่ธาตุ การเลี้ยงแม่กระปือ 1 ตัว ในระยะเวลา 5 ปี จะต้องมีทุนในการเลี้ยงดู ประมาณ 17,000 - 23,000 บาท

5.2. ผลตอบแทนจะได้จากการจำหน่ายลูกกระปือที่เกิดในฝูง ในระยะเวลา 5 ปี แม่กระปือ 1 ตัว จะสามารถให้ลูกได้ 2 - 3 ตัว ลูกกระปือหย่านมสามารถจำหน่ายได้ในราคาตัวละ ประมาณ 10,000 - 12,000 บาท คิดเป็นผลตอบแทนประมาณ 30,000 - 36,000 บาท นอกจากนี้เกษตรกรจะมีรายได้จากการจำหน่ายมูลกระปือปีละประมาณ 1,000 - 2,000 บาทต่อตัว

ทั้งนี้ ต้นทุนและผลตอบแทนจากการเลี้ยงดังกล่าว อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะการตลาด และแหล่งที่เลี้ยง

6. การแปรรูป พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีโรงฆ่าที่มีใบอนุญาต จำนวน 13 แห่ง แบ่งออกเป็น โรงฆ่าโค - กระปือ จำนวน 12 แห่ง และโรงฆ่าโค-กระปือ แพะ-แกะ จำนวน 1 แห่ง

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strength)

1. กระปือเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย เหมาะสมกับการเลี้ยงกับเกษตรกรรายย่อย อยู่ในวิถีชีวิตระบบการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง
2. กระปือผลิตมูลใช้ทำปุ๋ย ใช้แรงงานแทนการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ทำให้ลดค่าใช้จ่ายของเกษตรกรรายย่อย
3. กระปือมีนิสัยเชื่อง ฝึกสอนได้ง่าย และมีกีบเท้าใหญ่ จึงเหมาะสมที่จะนำมาฝึกสอนเพื่อใช้แรงงานทางการเกษตร และการท่องเที่ยว

4. นมกระป๋องมีคุณภาพดี เหมาะที่จะเป็นนมคุณภาพตอบสนองตลาดเฉพาะ (Niche Market) เช่น จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดฉะเชิงเทรา

5. สามารถเลี้ยงด้วยอาหารที่มีต้นทุนต่ำได้

6. การจัดการแข่งขันการวิ่งกระป๋องในจังหวัดชลบุรี สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ได้

7. ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีโรงฆ่าโค-กระบือที่มีใบอนุญาตครอบคลุมหลายจังหวัด

8. มีตลาดนัดโค - กระบือ ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา

จุดอ่อน (Weak)

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีอายุมาก ประสิทธิภาพการผลิตจึงยังไม่เต็มความสามารถ ทำให้ปริมาณการผลิตค่อนข้างต่ำ และการควบคุมคุณภาพยังไม่ดีเท่าที่ควร

2. เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องขาดการรวมกลุ่ม หรือการสร้างเครือข่าย

3. เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋องส่วนใหญ่ไม่ได้เลี้ยงกระป๋องเป็นอาชีพหลัก จึงขาดการดูแลเอาใจใส่ด้านการปรับปรุงพันธุ์ และด้านการป้องกันโรคระบาดอย่างจริงจัง

4. ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกระป๋อง

5. ขาดระบบปรับปรุงพันธุ์ระดับชุมชน

6. เทคโนโลยีสารสนเทศไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงข้อมูลพื้นฐานกระป๋อง เช่น ข้อมูลด้านการตลาด ด้านราคา ข้อมูลเรื่องโรค ข้อมูลด้านโรงฆ่า รวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่สมบูรณ์ชัดเจน จึงไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โอกาส (Opportunity)

1. ประเทศเพื่อนบ้านมีความต้องการกระป๋องมีชีวิตสูง ทั้งกระป๋องเนื้อ กระป๋องสวยงาม และกระป๋องนม

2. เนื้อกระป๋อง และนมของกระป๋อง เหมาะสำหรับผู้รักสุขภาพ ผู้ป่วย และคนชรา

3. ยังมีเกษตรกรน้อยรายที่สามารถผลิตนมกระป๋องเพื่อจำหน่าย ขณะที่ตลาดยังมีอีกมาก

อุปสรรค (Threats)

1. ปัญหาโรคระบาดในสัตว์ทำให้ผลผลิตไม่ได้คุณภาพ เป็นเรื่องกีดกันทางการค้า

2. การเปิดการค้าเสรี (FTA และ NAFTA) จะมีการนำเข้าเนื้อโค-กระบือและเครื่องในราคาถูกเข้ามาใช้บริโภคในประเทศเพิ่มขึ้น จะทำให้กระทบต่อราคาเนื้อโค-กระบือภายในประเทศ

3. การปฏิบัติตามกฎหมายในการควบคุมหรือป้องกันการฆ่ากระป๋องเทศเมีย และแม่กระป๋องอุ้มท้อง ยังไม่จริงจัง ทำให้จำนวนแม่กระป๋องลดลง

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นแหล่งการผลิตกระป๋องให้มีคุณภาพปลอดภัยเพียงพอต่อการบริโภค และเพื่อการอนุรักษ์”

พันธกิจ (Mission)

1. วิจัยและพัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม
2. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เพียงพอและมีคุณภาพได้มาตรฐาน
3. ยกระดับพื้นที่เป็นเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย เพื่อการส่งออก และป้องกันกำจัดโรคระบาดอื่น
4. กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามกฎหมายโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรักษาพันธุ์กรรม และคงอัตลักษณ์ความเป็นเลิศของกระบือไทย
2. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในพื้นที่
3. เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์กระบือ
4. เพื่อส่งเสริมการสืบทอดวิถีภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับกระบือ

ตัวชี้วัด

1. เพิ่มผลผลิตกระบือได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ต่อปี
2. มีกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายผู้เลี้ยงกระบืออย่างน้อย 3 เครือข่ายต่อปี

เป้าหมายระยะ 5 ปีแรก (ปี 2569 – 2573)

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือปีละ 180 ราย (ร้อยละ 5 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ)
2. สนับสนุนให้เกษตรกรเก็บรักษากระบือพันธุ์ดีไว้ขยายพันธุ์ เพื่อผลิตกระบือคุณภาพปีละ 2,185 ตัว
3. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตนมกระบือคุณภาพ (Premium grade) เพิ่มขึ้น

ประเด็นยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การรักษาวิถีภูมิปัญญากระบือไทยและการใช้ประโยชน์อย่างครบวงจร

- 1) โครงการจัดงานแสดงกระบือเคียงคู่วิถีชีวิตไทย
- 2) โครงการเนื้อสัตว์ปลอดภัย ใส่ใจผู้บริโภค (ปศุสัตว์ OK)
- 3) โครงการอนุรักษ์พันธุ์กระบือ
- 4) โครงการวันอนุรักษ์ควายไทย
- 5) โครงการฝึกอบรมเกษตรกรและฝึกกระบือไถนาที่โรงเรียนการสาธิตสัตวศาสตร์ จังหวัดสระแก้ว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานปลอดภัย

- 1) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงกระบือให้เข้าสู่ระบบประณีตและมาตรฐาน
- 2) โครงการส่งเสริมโรงฆ่ากระบือ มาตรฐาน GMP
- 3) โครงการพัฒนามาตรฐานการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกษตรกร
- 4) โครงการลดปัญหาโรคระบาดและพัฒนาสุขภาพกระบือ
- 5) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงกระบือเพื่อผลิตนมกระบือคุณภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การกระตุ้นการเพิ่มประชากรกระป๋อง

- 1) โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดแปรรูปด้านกระป๋อง (Smart Farmer)
- 2) โครงการกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรสนับสนุนการเลี้ยงกระป๋อง
- 3) โครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำในระยะปานกลางและระยะยาวให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงกระป๋อง
- 4) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตกระป๋องแบบแปลงใหญ่
- 5) โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การตลาดยุค 4.0 สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรไทย (กระป๋อง)
- 6) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงกระป๋อง ภายใต้โครงการธนาคารโค - กระป๋อง เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มเลี้ยงกระป๋องให้เป็นอาชีพที่มั่นคง

- 1) โครงการจัดตั้งชมรมผู้เลี้ยงกระป๋องระดับจังหวัด
- 2) โครงการจัดตั้งเครือข่ายผู้เลี้ยงกระป๋องภาคตะวันออก
- 3) โครงการสร้างนวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการด้านอาหารกระป๋องจากผลิตผลและผล

พลอยได้จากการเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต

- 4) โครงการฟาร์มต้นแบบกระป๋อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรมีอาชีพที่มั่นคงและเข้มแข็งจากการเลี้ยงและผลิตกระป๋อง
2. กระป๋องได้รับการพัฒนาด้านการผลิต มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและปลอดภัย
3. มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และแสดงภูมิปัญญาจากการเลี้ยงกระป๋อง
4. เพิ่มมูลค่าด้านการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์แพะ - แกะ พ.ศ. 2568 – 2573

หลักการและเหตุผล

แพะ - แกะเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย ใช้พื้นที่น้อย ลงทุนน้อย ให้ผลตอบแทนเร็ว สามารถใช้แรงงานในครอบครัวได้ สามารถใช้พืชอาหารสัตว์ตามธรรมชาติและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรจากระบบฟาร์ม และที่มีในชุมชนเป็นอาหารเลี้ยงแพะ - แกะได้ เกษตรกรสามารถเลี้ยงได้ทั้งเป็นอาชีพเสริมและอาชีพหลัก รวมทั้งตลาดยังมีความต้องการผลิตภัณฑ์จากแพะ - แกะเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เกษตรกรให้ความสนใจและเลี้ยงแพะ - แกะกันมากขึ้น ในระยะที่ผ่านมาเกิดปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะหลายด้าน เช่น ขาดแคลนฟีด - แม่พันธุ์แพะ - แกะ ขาดการบริหารจัดการฟาร์มที่ดีทำให้เกิดโรคระบาดได้ง่าย และขาดแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพ แพะ - แกะจึงควรได้รับการส่งเสริมและยกระดับเกษตรกรที่เลี้ยงแพะ - แกะให้มีรายได้ที่มั่นคง และสร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืนในสาขาปศุสัตว์ ด้วยความภาคภูมิใจในอาชีพ

พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะ จำนวน 804 ราย มีแพะ - แกะจำนวน 21,778 ตัว ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีรูปแบบการเลี้ยงแบบฟาร์มขนาดเล็ก มีการเลี้ยงเฉลี่ยรายละ 27 ตัว นิยมเลี้ยงแพะพันธุ์พื้นเมือง แพะสายพันธุ์ลูกผสมเบอร์ เพราะมีรูปร่างสูงใหญ่ แข็งแรง มีความสมบูรณ์พันธุ์ และแพะนมจังหวัดที่เลี้ยงแพะ - แกะมากที่สุด คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 6,352 ตัว จังหวัดชลบุรี จำนวน 6,284 ตัว จังหวัดสระแก้ว จำนวน 4,864 ตัว จังหวัดระยอง จำนวน 1,257 ตัว จังหวัดนครนายก จำนวน 1,155 ตัว จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 759 ตัว จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 602 ตัว จังหวัดตราด จำนวน 417 ตัว และจังหวัดจันทบุรี จำนวน 88 ตัว ตามลำดับ (ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์ ณ วันที่ 25 มีนาคม 2562) โดยเลี้ยงแพะ - แกะเพื่อผลิตลูกจำหน่ายให้กับผู้เลี้ยงแพะ - แกะ เลี้ยงเพื่อผลิตนม และจำหน่ายให้โรงฆ่าสัตว์ ทั้งนี้เพราะความต้องการบริโภคเนื้อแพะ - แกะเพิ่มขึ้น ทั้งจากความต้องการของประชากรในประเทศเอง และนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ตลอดจนความต้องการของตลาดต่างประเทศ รูปแบบการเลี้ยงจะพัฒนาเป็นแบบฟาร์มขนาดใหญ่มากขึ้น ประกอบกับรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงแพะ - แกะ โดยหวังว่าจะให้การเลี้ยงแพะ - แกะเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ

จากข้อมูลข้างต้น สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเลี้ยงแพะ - แกะในทุกจังหวัดในพื้นที่ โดยพิจารณาจากความนิยมในการเลี้ยง การบริหารจัดการฟาร์มสามารถทำได้ในพื้นที่จำกัด มีตลาดรองรับที่แน่นอนในภาคตะวันออก

ข้อมูลพื้นฐาน

1. ข้อมูลจำนวนแพะ - แกะ และเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะ

ตารางที่ 6 ตารางแสดงจำนวนเกษตรกรและแพะ - แกะ รายจังหวัดในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 ปี 2568

จังหวัด	แพะ												แกะ				รวมแพะ - แกะ	
	แพะเนื้อ					แพะนม				รวม		ผู้ (ตัว)	เมีย (ตัว)	จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)	จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)	
	ผู้ (ตัว)	เมีย (ตัว)		จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)	ผู้ (ตัว)	เมีย (ตัว)		จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)	จำนวน (ตัว)							เกษตรกร (ราย)
		แรก เกิดถึง แพะ สาว	ตั้ง ท้อง แรก ขึ้นไป				แรก เกิด ถึง แพะ สาว	ตั้ง ท้อง แรก ขึ้นไป										
รวมเขต 2	4,571	11,381	2,154	18,106	652	245	424	80	749	55	18,855	680	961	2,342	3,303	140	22,158	820
สมุทรปราการ	267	289	25	581	24	16	103	11	130	7	711	28	25	23	48	5	759	33
ชลบุรี	986	3,142	786	4,914	179	29	109	14	152	17	5,066	185	290	1,024	1,314	49	6,380	234
ระยอง	438	676	26	1,140	27	-	-	-	-	-	1,140	27	33	79	112	5	1,252	32
จันทบุรี	28	45	13	86	8	2	-	5	7	2	93	9	7	12	19	3	112	12
ตราด	88	78	98	264	20	4	3	5	12	1	276	21	38	103	141	10	417	31
ฉะเชิงเทรา	969	3,693	384	5,046	168	92	125	26	243	19	5,289	177	383	678	1,061	45	6,350	222
ปราจีนบุรี	189	231	46	466	18	57	54	-	111	3	577	21	12	22	34	4	611	25
นครนายก	340	615	91	1,046	48	12	5	9	26	2	1,072	49	73	107	180	10	1,252	59
สระแก้ว	1,266	2,612	685	4,563	160	33	25	10	68	4	4,631	163	100	294	394	9	5,025	172

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์

จากตารางที่ 6 พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะในพื้นที่เขต 2 มีจำนวน 820 ราย แพะ - แกะ 22,158 ตัว เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2567 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะ จำนวน 673 ราย แพะ - แกะ 18,537 ตัว เกษตรกรเลี้ยงแพะ - แกะเพิ่มขึ้นร้อยละ 21.84 และจำนวนแพะ - แกะเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.53 และจังหวัดที่มีการเลี้ยงแพะ - แกะมากที่สุด ได้แก่ จังหวัด จังหวัดชลบุรี จังหวัดสระแก้ว จังหวัดระยอง จังหวัดนครนายก จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดตราด และจังหวัดจันทบุรี ตามลำดับ

2. โรงเรือนเลี้ยงแพะ - แกะและอุปกรณ์

ลักษณะของโรงเรือนเลี้ยงแพะ - แกะ ควรมีหลังคา กันแดดและฝน ยกพื้นสูง เพื่อความสะดวกในการทำความสะอาด มีที่ให้น้ำและอาหารให้เพียงพอ กับจำนวนแพะ-แกะที่เลี้ยง เพื่อป้องกันการแย่งกินอาหาร ควรแบ่งคอกสำหรับแพะ-แกะโต แพะ-แกะเล็ก แม่ผู้ท้อง และลูกแพะ-แกะออกจากกัน และควรมีคอกสำหรับรีดนม แพะ-แกะเป็นการเฉพาะ พื้นคอกควรยกสูงและทำเป็นช่องๆ เพื่อให้มูลและปัสสาวะหล่นลงดินได้ พื้นคอกจะได้แห้งและสะอาด นอกจากนี้จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ในการรีดและเก็บรักษาน้ำนม รวมทั้งเครื่องมือในการแปรรูปและบรรจุ น้ำนมเพื่อจำหน่ายด้วย และควรมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดแต่งกีบแกะ

3. อาหารและการให้อาหาร

อาหารหลักของแพะ-แกะ คือ พืชอาหารหายาบ โดยแพะ-แกะสามารถกินหญ้าได้หลายชนิด รวมทั้งพวกไม้ผลตระกูลพุ่มชนิดต่างๆ โดยทั่วไปควรให้อาหารหายาบประมาณวันละ 10% ของน้ำหนักตัว อาหารหายาบควรมีคุณภาพสูง เช่น หญ้าผสมถั่ว หรือวัสดุผลพลอยได้เหลือใช้ทางการเกษตรและอุตสาหกรรม เช่น เปลือกฝักข้าวโพดฝักอ่อน และควรเสริมอาหารข้นให้กินในช่วงแพะ-แกะผู้ท้อง ประมาณวันละ 0.5 - 1.0 กิโลกรัมต่อตัว มีน้ำสะอาดวางให้กินตลอดเวลา

4. การแปรรูป พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีโรงฆ่าแพะ-แกะที่มีใบอนุญาต จำนวน 1 แห่ง

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strength)

1. มีการจัดตั้งชมรมระดับจังหวัด และเครือข่ายระดับเขต และมีการขับเคลื่อนเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง
2. กรมปศุสัตว์มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงแพะ-แกะในภาคตะวันออก
3. การเลี้ยงแพะเป็นอาชีพที่สร้างรายได้สูงและให้ผลตอบแทนเร็ว
4. แพะเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สามารถพัฒนาปรับปรุงและขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว
5. สามารถเลี้ยงในพื้นที่ของพืชเศรษฐกิจ เช่น สวนผลไม้ สวนยางพารา พืชไร่หลังเก็บเกี่ยว
6. การเลี้ยงแพะใช้เงินลงทุนต่ำเมื่อเทียบกับโคและกระบือ
7. ตลาดมีความต้องการในปริมาณมากแต่ผลิตได้ไม่เพียงพอ
8. โครงการโคบาลบูรพาจังหวัดสระแก้ว ส่งเสริมการเลี้ยงแพะ 3,200 ตัว
9. มีฟาร์มแพะพันธุ์ดีในพื้นที่ภาคตะวันออก

จุดอ่อน (Weak)

1. พื้นที่ไล่ต้อนเลี้ยงในธรรมชาติลดลงอย่างรวดเร็วและไม่เพียงพอ และเกษตรกรบางส่วนไม่เห็นความสำคัญในการจัดการด้านอาหารสัตว์ที่มีประสิทธิภาพ
2. เกษตรกรบางส่วนมีความรู้ไม่เพียงพอในการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้และขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงเชิงธุรกิจ
3. ปริมาณแพะ - แกะพันธุ์ดีไม่เพียงพอต่อการใช้ขยายพันธุ์
4. โรงฆ่า โรงแปรรูป และสถานที่จัดจำหน่ายที่ได้มาตรฐานมีจำนวนจำกัด
5. เกษตรกรรายย่อยขาดแหล่งเงินทุนในการนำมาประกอบอาชีพเลี้ยงแพะ - แกะ

โอกาส (Opportunity)

1. มีการขยายตัวตลาดแพะ - แกะในประเทศและกลุ่มประเทศประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
2. นโยบายภาครัฐกำหนดให้แพะเป็นสินค้าในยุทธศาสตร์ รวมถึงการส่งเสริมสินค้าฮาลาล
3. รัฐมีนโยบายสร้างและพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง เช่น วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ เป็นต้น
4. ความต้องการปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น มูลแพะสามารถนำไปเป็นปุ๋ยอินทรีย์ได้
5. จังหวัดชลบุรีเป็นแหล่งบริโภคเนื้อแพะเพื่อบริการนักท่องเที่ยวภายในและต่างประเทศ

อุปสรรค (Threats)

1. ภาวะโรคระบาดในแพะ - แกะ ทำให้ผลผลิตไม่ได้คุณภาพมาตรฐาน
2. มีการลักลอบนำเข้าแพะ - แกะจากประเทศเพื่อนบ้านทำให้เสี่ยงต่อการควบคุมโรคและส่งผลกระทบต่อราคา
3. การขยายตัวของเมืองและพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ มีผลต่อแหล่งหญ้าธรรมชาติและพื้นที่เลี้ยง
4. ภาวะฝนแล้ง ทำให้ขาดแคลนพืชอาหารสัตว์

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นแหล่งการผลิตแพะ - แกะที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการบริโภคและส่งออก”

พันธกิจ (Mission)

1. วิจัยและพัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม
2. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เพียงพอและมีคุณภาพได้มาตรฐาน
3. ยกระดับพื้นที่เป็นเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย เพื่อการส่งออก และป้องกันกำจัดโรคระบาดอื่น
4. กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามกฎหมายโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีการผลิตแพะ - แกะอย่างยั่งยืน
2. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะในพื้นที่

3. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารของภาคตะวันออก
4. เพื่อพัฒนาการผลิตแพะ - แกะและผลิตภัณฑ์แพะ - แกะให้ได้มาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภค
5. เพื่อเพิ่มมูลค่าและขยายตลาด ทั้งภายในและต่างประเทศ

ตัวชี้วัด

1. สามารถลดต้นทุนการผลิตแพะ - แกะได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10
2. เพิ่มผลผลิตแพะ - แกะได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อปี

เป้าหมายระยะ 5 ปีแรก (ปี 2569 – 2573)

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะปีละ 40 ราย (ร้อยละ 5 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะ)
2. สนับสนุนให้เกษตรกรเก็บรักษาแพะ - แกะพันธุ์ดีไว้ขยายพันธุ์ เพื่อผลิตแพะ - แกะคุณภาพปีละ 2,100 ตัว (ร้อยละ 10 ของจำนวนแพะ - แกะ)
3. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแพะ - แกะและนมแพะคุณภาพ (Premium grade) เพิ่มขึ้น

ประเด็นยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การตลาดและการแปรรูป

- 1) โครงการพัฒนาศักยภาพการผลิตแพะ - แกะสู่ตลาด
- 2) โครงการเนื้อสัตว์ปลอดภัย ใส่ใจผู้บริโภค (ปศุสัตว์ OK)
- 3) โครงการตลาดนัดแพะ-แกะ
- 4) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการเพิ่มมูลค่านมแพะ - แกะ
- 5) โครงการฝึกอบรมเทคโนโลยีการแปรรูปเนื้อสัตว์ (แพะ - แกะ)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานปลอดภัย

- 1) โครงการพัฒนาฟาร์มแพะ - แกะให้มี GFM (Good Farming Management) หรือ GAP
- 2) โครงการส่งเสริมโรงฆ่าแพะ - แกะ มาตรฐาน GMP
- 3) โครงการพัฒนามาตรฐานการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกษตรกร
- 4) โครงการลดปัญหาโรคระบาดและพัฒนาสุขภาพแพะ - แกะ
- 5) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผสมเทียม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การกระตุ้นการเพิ่มประชากรแพะ - แกะ

- 1) โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่องด้านแพะ - แกะ (Smart Farmer)
- 2) โครงการกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรสนับสนุนการเลี้ยงแพะ - แกะ
- 3) โครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำในระยะปานกลางและระยะยาวให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ - แกะ
- 4) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแพะ - แกะแบบแปลงใหญ่

- 5) โครงการขยายผลโคบาลบูรพาจังหวัดสระแก้ว (แพะ)
- 6) โครงการพัฒนาเครือข่ายการผลิตและการตลาดแพะ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการพืชอาหารสัตว์และอาหารสัตว์สำหรับแพะ - แกะ

- 1) โครงการพัฒนาอาชีพการผลิตพืชอาหารสัตว์และอาหารสัตว์สำหรับแพะ - แกะ
- 2) โครงการสร้างนวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการด้านอาหารแพะ - แกะจากผลิตผลและผลพลอยได้จากการเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต
- 3) โครงการผลิตอาหารสัตว์ชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิต
- 4) โครงการฟาร์มต้นแบบแพะ - แกะ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร สถาบันเกษตรกร ผู้เลี้ยงแพะ - แกะ

- 1) โครงการจัดตั้งชมรมผู้เลี้ยงแพะ - แกะระดับจังหวัด
- 2) โครงการจัดตั้งเครือข่ายผู้เลี้ยงแพะ - แกะภาคตะวันออก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรมีอาชีพที่มั่นคงและเข้มแข็งจากการเลี้ยงและผลิตแพะ - แกะ
2. มีความมั่นคงทางด้านอาหาร
3. แพะ - แกะได้รับการพัฒนาด้านการผลิต มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและปลอดภัย
4. มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และแสดงภูมิปัญญาจากการเลี้ยงแพะ - แกะ
5. เพิ่มมูลค่าด้านการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ไก่พื้นเมือง พ.ศ. 2568 – 2573

หลักการและเหตุผล

ไก่พื้นเมืองเป็นสัตว์ปีกที่มีต้นกำเนิดมาจากไก่ป่าในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย มนุษย์ได้นำมาเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อผลิตเนื้อและไข่สำหรับเป็นอาหารในรูปแบบการพึ่งพาอาศัยกัน วิวัฒนาการของไก่เป็นไปตามวิถีชีวิตของเจ้าของ สภาพแวดล้อม ภัยธรรมชาติและโรคระบาด อย่างไรก็ตาม ไก่ยังสามารถขยายจำนวนขึ้นมาใหม่ได้จากการคัดเลือกโดยธรรมชาติ หากตัวไหนแข็งแรง ทนต่อโรคและสภาพแวดล้อมได้ ก็จะอยู่รอดสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ไก่พื้นเมืองจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ไก่พื้นเมืองมีความหลากหลายทางพันธุกรรม มีจุดเด่นที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว เช่น ความต้านทานโรคและพยาธิ หากอาหารได้เองตามธรรมชาติ เติบโตและขยายพันธุ์ได้ภายใต้การเลี้ยงดูของเกษตรกรในชนบท และใช้อาหารท้องถิ่นร่วมกับอาหารสำเร็จรูปได้ดี มีลักษณะเนื้อและรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถเลี้ยงในเชิงธุรกิจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้ เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ โดยสามารถแบ่งชนิดตามวิธีการเลี้ยง ได้แก่ การเลี้ยงไก่ชนเชิงกีฬา (ไก่เก่ง) การเลี้ยงไก่ชนเชิงอนุรักษ์ (ไก่ชนสวยงาม) การเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อเสริมรายได้ การเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองเพื่อผลิตลูกจำหน่าย การเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองเพื่อจำหน่ายเนื้อ ในระยะที่ผ่านมาเกิดปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองหลายด้าน เช่น ขาดแคลนพ่อ - แม่พันธุ์ไก่พื้นเมือง ขาดการบริหารจัดการฟาร์มที่ดีทำให้เกิดโรคระบาดได้ง่าย และขาดแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพ ส่งผลให้จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองลดลงอย่างต่อเนื่อง ไก่พื้นเมืองจึงควรได้รับการส่งเสริมและอนุรักษ์ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และยกระดับเกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองให้มีรายได้ที่มั่นคง และสร้างความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนในสาขาศุสสัตว์ ด้วยความภาคภูมิใจในอาชีพ

พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง จำนวน 102,444 ราย มีไก่พื้นเมืองจำนวน 3,984,568 ตัว ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีรูปแบบการเลี้ยงแบบฟาร์มขนาดเล็ก มีการเลี้ยงเฉลี่ยรายละ 39 ตัว นิยมเลี้ยงไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ไก่ชน เพราะมีรูปร่างใหญ่เจริญเติบโตได้ดี จังหวัดที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองมากที่สุด คือ จังหวัดสระแก้ว จำนวน 1,440,602 ตัว จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 829,667 ตัว จังหวัดชลบุรี จำนวน 406,772 ตัว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 382,572 ตัว จังหวัดระยอง จำนวน 378,178 ตัว และจังหวัดนครนายก จำนวน 242,658 ตัว ตามลำดับ (ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์ ณ วันที่ 25 มีนาคม 2562) โดยเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการอนุรักษ์และบริโภค รูปแบบการเลี้ยงจะพัฒนาเป็นแบบฟาร์มขนาดใหญ่มากขึ้น ประกอบกับรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมือง โดยหวังว่าจะให้การเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ ไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ที่สำคัญ เช่น พันธุ์เหลืองหางขาว พันธุ์ประดู่หางดำ พันธุ์ตราด

จากข้อมูลข้างต้น สำนักงานปศุสัตว์เขต 2 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในทุกจังหวัดในพื้นที่ โดยพิจารณาจากความนิยมในการเลี้ยง การบริหารจัดการฟาร์มสามารถทำได้ในพื้นที่จำกัด มีตลาดรองรับแน่นอน และไก่พื้นเมืองเมื่อเทียบราคาต่อตัวแล้วยังมีมูลค่าสูงกว่าไก่เนื้อ หรือไก่ไข่ อีกด้วย

ข้อมูลพื้นฐาน

1. ข้อมูลจำนวนไก่พื้นเมืองและเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง

ตารางที่ 7 ตารางแสดงจำนวนเกษตรกรและไก่พื้นเมืองรายจังหวัดในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 ปี 2568

จังหวัด	จำนวน (ตัว)	เกษตรกร (ราย)
รวมเขต 2	3,995,098	102,058
สมุทรปราการ	47,617	2,011
ชลบุรี	410,402	10,883
ระยอง	384,974	9,559
จันทบุรี	133,709	7,001
ตราด	113,867	4,053
ฉะเชิงเทรา	377,698	12,611
ปราจีนบุรี	832,099	17,581
นครนายก	242,706	8,982
สระแก้ว	1,452,026	29,377

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมปศุสัตว์

จากตารางที่ 7 พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในพื้นที่เขต 2 มีจำนวน 102,058 ราย ไก่พื้นเมือง 3,995,098 ตัว เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2567 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง จำนวน 102,595 ราย ไก่พื้นเมือง 3,866,146 ตัว เกษตรกรเลี้ยงไก่พื้นเมืองลดลงร้อยละ 0.52 แต่จำนวนไก่พื้นเมืองเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.34 และจังหวัดที่มีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดนครนายก ตามลำดับ

2. โรงเรือนเลี้ยงไก่พื้นเมืองและอุปกรณ์

โรงเรือนที่ดีต้องกันแดด ฝนได้ดี มีรังไข่ 1 รังต่อแม่ไก่ 1 ตัว มีใบตะไคร้รองรังไข่เพื่อป้องกันไรไก่ มีที่นอนสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร เพียงพอต่อไก่ทุกตัว มีน้ำสะอาดให้ไก่กินได้ตลอดเวลา มีที่ให้อาหาร มีม่านกันลม ฝน บริเวณที่นอนและรังไข่ มีสุมสำหรับ กกลูกไก่ และใช้ป้องกันไก่ใหญ่แย่งอาหารไก่เล็ก พื้นปูแกลบ ขี้เลื่อย ฟาง ไม้ให้ขึ้นและ สะสมเชื้อโรค

3. การผสมพันธุ์ไก่และการเลี้ยงดู

- พ่อพันธุ์ รูปร่างดี แข็งแรง อายุ 8 เดือน - 3 ปี น้ำหนัก 2.5 กิโลกรัมขึ้นไป พ่อไก่ 1 ตัว ต่อแม่ไก่

6 - 10 ตัว

- แม่พันธุ์ อายุ 6 เดือน น้ำหนัก 1.5 กิโลกรัมขึ้นไป ฟักไข่ เลี้ยงลูกเก่ง แม่ไก่ไข่ปีละ 3 - 4 ชุดๆ ละ 10 - 12 ฟอง ฟักออก 8 - 10 ตัว แม่ไก่ฟักไข่ 21 วัน เมื่อฟักได้ 5 - 7 วัน ส่องไข่ดูเชื้อหากไม่มีเชื้อคัดไข่ออก แม่ไก่ 1 ตัวให้ลูก 30 - 40 ตัวต่อปี

- ลูกไก่ เมื่อลูกไก่อายุ 2 สัปดาห์ แยกเลี้ยงในกรงหรือสุม คัดไก่ที่แข็งแรงจากพ่อแม่ไก่ที่ดีทำพันธุ์รุ่นละ 2 - 3 ตัว และบำรุงแม่ไก่เพื่อให้ไข่ชุดต่อไป

4. อาหารไก่พื้นเมือง

ช่วงเข้าปล่อยหากินเองตามธรรมชาติ เสริมอาหารเฉพาะเวลาเย็นครั้งเดียว มีภาชนะใส่น้ำสะอาดให้ไก่กินตลอดเวลา ไก่จะแข็งแรง และไม่จิกชนกัน

ใช้อาหารจากพืชผักธรรมชาติ เช่น กระจับปี่ พืชตระกูลถั่ว กล้วยาชนิดต่างๆ ต้นกล้วย พืชผัก มะละกอ ตำลึง ใบมันสำปะหลัง ฟักทะลายโจร แหน และวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น รำละเอียด ปลาซัว หรือข้าวเปลือก

จัดการพื้นที่เลี้ยงไก่แบบแปลงปล่อยให้มีพืชสีเขียวอยู่ตลอดเวลา และมีแปลงพืชสมุนไพรผสมผสาน เพื่อป้องกันโรค เช่น ฟักทะลายโจร เสดดพังพอน กระเพรา ตะไคร้ ตะไคร้หอม เพาะปลวก หนอน หอยเชอรี่ น้ำหมักหอยเชอรี่ ตลอดจนใช้ไฟล่อแมลง

5. ระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมือง แบ่งเป็น 5 ระบบ ดังนี้

5.1 ระบบการเลี้ยงไก่ชนเชิงกีฬา

“ไก่ชน” เป็นไก่พื้นเมืองชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะและความสามารถพิเศษในเรื่องการต่อสู้ ไก่ชนในบางท้องถิ่นจึงอาจเรียกว่า “ไก่ตี” หรือ “ไก่นกมวย” หรือ “ไก่กีฬา” หรือ “ไก่เก่ง” เป็นต้น การเลี้ยงไก่ชนเพื่อการกีฬาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีต การชนไก่เป็นการคัดเลือกสายพันธุ์เพื่อหาตัวผู้ทีเก่ง แข็งแรงและสุขภาพสมบูรณ์ เมื่อผ่านการคัดเลือกแล้วจะทำให้เกษตรกรขายได้ราคาเพิ่มขึ้น 10 - 100 เท่า ของราคาไก่พื้นเมืองปกติ จึงนับว่าเป็นการเพิ่มมูลค่าได้อย่างดียิ่ง

5.2 การเลี้ยงไก่ชนเชิงอนุรักษ์ (ไก่ชนสวยงาม)

การเลี้ยงไก่ชนเชิงอนุรักษ์ หรือการเลี้ยงไก่ชนสวยงาม เป็นที่นิยมอย่างมากในปัจจุบัน เพราะเป็นไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงง่าย ทนทานต่อโรค และปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เนื้อมีรสชาติดีและตลาดมีความต้องการสูงมาก เมื่อนำมาคัดสายพันธุ์ตามลักษณะและมาตรฐานประจำพันธุ์แล้ว จะสามารถเพิ่มมูลค่าให้ไก่พื้นเมือง ได้ถึง 10 - 100 เท่า โดยเฉพาะตัวที่ผ่านการการประกวด และชนะเลิศมาแล้ว อาจมีราคานับแสนบาทเลยทีเดียว นอกจากนี้การเลี้ยงไก่เชิงอนุรักษ์หรือไก่ชนสวยงาม ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีต เป็นสมบัติของชาติที่ควรค่าต่อการอนุรักษ์

5.3 การเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อเสริมรายได้

โดยทั่วไปไก่พื้นเมืองจะมีความแข็งแรง หากินเก่ง ต้านทานต่อโรคระบาดสูง เติบโตและขยายพันธุ์ในสภาพการเลี้ยงดูแบบง่ายๆ ของเกษตรกรได้ดี ตลาดมีความต้องการสูงเนื่องจากเนื้อไก่มีกลิ่นและรสชาติดี

เกษตรกรสามารถเลี้ยงในลักษณะเกษตรผสมผสาน ซึ่งจะได้ไก่ทั้งเพื่อบริโภค และจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

5.4 การเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองเพื่อผลิตลูกจำหน่าย

ไก่พันธุ์ลูกผสมที่เกิดจากการผสมระหว่างไก่พันธุ์เนื้อและไก่พันธุ์ไข่ นำมาเป็นแม่พันธุ์พื้นฐานเพื่อผสมกับไก่พ่อพันธุ์พื้นเมือง จะได้ไก่ลูกผสมที่เรียกว่าไก่ลูกผสมพื้นเมือง ที่ยังคงมีรสชาติของเนื้ออร่อย เนื้อแน่นและนุ่ม ไขมันต่ำเช่นเดียวกับไก่พื้นเมือง แต่มีการเจริญเติบโตดีกว่าไก่พื้นเมือง จึงสามารถเลี้ยงสู่ตลาดได้เร็ว

5.5 การเลี้ยงขุนไก่พื้นเมืองเพื่อจำหน่ายเนื้อ

ไก่เนื้อลูกผสมพื้นเมือง เป็นไก่ลูกผสมที่ปรับปรุงเพื่อให้เป็นไก่เนื้อที่มีรสชาติ กลิ่นและคุณภาพเนื้อเช่นเดียวกับไก่พื้นเมือง ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่จะนิยมบริโภคเนื้อไก่พื้นเมือง นอกจากคุณภาพของเนื้อแล้ว ไก่เนื้อลูกผสมพื้นเมืองยังพัฒนาให้มีการเจริญเติบโตเร็ว สามารถเลี้ยงขุนส่งตลาดได้ตั้งแต่อายุ 8 – 12 สัปดาห์ และยังสามารถเลี้ยงด้วยอาหารที่มีคุณภาพต่ำกว่าไก่พันธุ์เนื้ออื่นๆ

6. การแปรรูป พื้นที่ปศุสัตว์เขต 2 มีโรงฆ่าไก่ที่มีใบอนุญาต จำนวน 182 แห่ง

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strength)

1. มีกลุ่มอนุรักษ์ไก่พื้นเมืองในพื้นที่ เช่น จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดตราด
2. เนื้อไก่พื้นเมืองมีไขมันต่ำ นุ่ม แน่น เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ
3. แม่ไก่พื้นเมืองสามารถฟักไข่ได้เอง เหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อยในการขยายพันธุ์ไก่พื้นเมือง
4. ไก่พื้นเมืองเลี้ยงลูกเก่งทำให้มีปริมาณไก่พื้นเมืองเพิ่มขึ้น
5. ไก่ชนไทยมีชื่อเสียงเป็นที่ต้องการทั้งในและต่างประเทศ
6. สามารถเลี้ยงด้วยอาหารที่มีต้นทุนต่ำได้

จุดอ่อน (Weak)

1. เกิดโรคระบาดในสัตว์ปีก
2. ขาดการจัดทำพันธุ์ประวัติประจำตัวไก่ ทำให้ไม่ทราบสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่ชัดเจน
3. ไก่พื้นเมืองนิยมเลี้ยงหลังบ้านยังขาดการพัฒนาการปรับระบบการเลี้ยงที่มีการป้องกันโรค
4. ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไก่พื้นเมืองเพื่อเพิ่มมูลค่าและช่องทางการตลาด
5. เทคโนโลยีสารสนเทศไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงข้อมูลพื้นฐานไก่พื้นเมือง เช่น ข้อมูลด้านการตลาด ด้านราคา ข้อมูลเรื่องโรค ข้อมูลด้านโรงฆ่า รวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่สมบูรณ์ชัดเจน จึงไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โอกาส (Opportunity)

1. มีแหล่งพืชสมุนไพรหลายชนิด ในการนำมาเลี้ยงไก่พื้นเมือง
2. มีแหล่งวัตถุดิบอาหารสัตว์ในท้องถิ่นหลากหลาย
3. มีตลาดอาเซียนรองรับผลผลิตไก่พื้นเมืองของไทย
4. ราคาจำหน่ายสูงกว่าไก่เนื้อ
5. พื้นที่ภาคตะวันออกมีแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวต่างชาตินิยมท่องเที่ยวมาก
6. มีห้องปฏิบัติการวินิจฉัยโรคในภาคตะวันออก
7. มีสนามซ้อมและประลองไก่พื้นเมืองที่ได้รับอนุญาตในพื้นที่
8. กรมปศุสัตว์มีนโยบายส่งเสริมและอนุรักษ์ไก่พื้นเมือง

อุปสรรค (Threats)

1. เกิดโรคระบาดในไก่พื้นเมืองอยู่เนืองๆ ทำให้ผลผลิตไม่ได้คุณภาพมาตรฐาน
2. ไม่มี พรบ. รองรับในการส่งเสริมและอนุรักษ์สัตว์พื้นเมือง
3. มาตรฐานฟาร์มไก่พื้นเมืองยังมีน้อย
4. การส่งไก่พื้นเมืองไปจำหน่ายยังต่างประเทศ กฎหมายยังไม่ชัดเจน

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นแหล่งผลิตไก่พื้นเมืองให้มีคุณภาพและอัตลักษณ์เพื่อการอนุรักษ์และบริโภค”

พันธกิจ (Mission)

1. วิจัยและพัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม
2. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เพียงพอและมีคุณภาพได้มาตรฐาน
3. ยกระดับพื้นที่เป็นเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย เพื่อการส่งออก และป้องกันกำจัดโรคระบาดอื่น
4. กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามกฎหมายโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีการผลิตไก่พื้นเมืองอย่างยั่งยืน
2. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในพื้นที่
3. เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารของภาคตะวันออก
4. เพื่อพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองและผลิตภัณฑ์ไก่พื้นเมืองให้ได้มาตรฐานปลอดภัยมีอัตลักษณ์
5. เพื่อเพิ่มมูลค่าและขยายตลาด ทั้งภายในและต่างประเทศ

ตัวชี้วัด

1. สามารถลดต้นทุนการผลิตไก่พื้นเมืองได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5
2. เพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 ต่อปี

เป้าหมายระยะ 5 ปีแรก (ปี 2569 – 2573)

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองปีละ 5,120 ราย (ร้อยละ 5 ของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง)
2. สนับสนุนให้เกษตรกรเก็บรักษาไก่พื้นเมืองพันธุ์ดีไว้ขยายพันธุ์ เพื่อผลิตไก่พื้นเมืองคุณภาพปีละ 199,250 ตัว (ร้อยละ 5 ของจำนวนไก่พื้นเมือง)
3. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตไก่พื้นเมืองและเนื้อไก่คุณภาพ (Premium grade) เพิ่มขึ้น

ประเด็นยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การรักษาตลาด การอนุรักษ์และการบริโภคไก่พื้นเมือง

- 1) โครงการร่วมงานมหกรรมไก่พื้นเมือง ชม ชิม ซ้อป ประกวดไก่พื้นเมืองของกรมปศุสัตว์
- 2) โครงการเนื้อสัตว์ปลอดภัย ใส่ใจผู้บริโภค (ปศุสัตว์ OK)
- 3) โครงการอนุรักษ์พันธุ์ไก่พื้นเมืองภาคตะวันออก
- 4) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเชิงการค้า
- 5) โครงการแปรรูปไก่พื้นเมืองเชิงการค้าเพื่อเพิ่มมูลค่า
- 6) โครงการประชาสัมพันธ์ไก่พื้นเมืองไทยเชิงท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมของชาวต่างชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานปลอดภัย

- 1) โครงการพัฒนาฟาร์มไก่พื้นเมืองให้มี GFM (Good Farming Management) หรือ GAP
- 2) โครงการส่งเสริมโรงฆ่าไก่ มาตรฐาน GMP
- 3) โครงการพัฒนามาตรฐานการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกษตรกร
- 4) โครงการลดปัญหาโรคระบาดและพัฒนาสุขภาพไก่พื้นเมือง
- 5) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในระบบปศุสัตว์สีเขียว/ปศุสัตว์อินทรีย์

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การกระตุ้นการเพิ่มประชากรไก่พื้นเมือง

- 1) โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่องด้านไก่พื้นเมือง (Smart Farmer)
- 2) โครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำในระยะปานกลางและระยะยาวให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง
- 3) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตไก่พื้นเมืองแบบแปลงใหญ่
- 4) โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การตลาดยุค 4.0 สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรไทย (ไก่พื้นเมือง)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการพืชอาหารสัตว์และอาหารสัตว์สำหรับไก่พื้นเมือง

- 1) โครงการพัฒนาอาชีพการผลิตพืชอาหารสัตว์และอาหารสัตว์สำหรับไก่พื้นเมือง
- 2) โครงการสร้างนวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการด้านอาหารไก่พื้นเมืองจากผลิตผลและผลพลอยได้จากการเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต
- 3) โครงการผลิตอาหารสัตว์ชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิต

4) โครงการฟาร์มต้นแบบไก่พื้นเมือง

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร สถาบันเกษตรกร ผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง

- 1) โครงการจัดตั้งชมรมผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองระดับจังหวัด
- 2) โครงการจัดตั้งเครือข่ายผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองภาคตะวันออก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกษตรกรมีอาชีพที่มั่นคงและเข้มแข็งจากการเลี้ยงและผลิตไก่พื้นเมือง
2. มีความมั่นคงทางด้านอาหาร
3. ไก่พื้นเมืองได้รับการพัฒนาด้านการผลิต มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและปลอดภัย
4. มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และแสดงภูมิปัญญาจากการเลี้ยงไก่พื้นเมือง
5. เพิ่มมูลค่าด้านการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ภาคผนวก

